

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Національний транспортний університет
Кафедра філософії та педагогіки**

Підготовлено у межах проєкту Erasmus+
«Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації
підготовки викладачів професійної освіти в Україні (PAGOSTE)»
№ 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-CBHE-SP

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

навчальний наочний посібник для здобувачів освіти, які навчаються
за програмами бакалаврської, магістерської підготовки, здобувачів
освіти 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями), аспірантів та
слухачів курсів ФПК.

Київ. НТУ. 2022

Цей проєкт був профінансований за підтримки Європейської Комісії. Підтримка Європейською Комісією виробництва цієї публікації [повідомлення] не означає схвалення її змісту, який відображає погляди лише авторів, і Комісія не може нести відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

УДК 378

DOI: 10.33744/978-966-632-337-1-2025-4

Педагогіка вищої школи : навч. наоч. посібн. для здобувачів освіти, які навчаються за програмами бакалаврської, магістерської підготовки, здобувачів освіти 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями), аспірантів та слухачів курсів ФПК. К.: НТУ, 2022. 97 с.

**Укладачі: Бахтіярова Х. Ш., кандидат педагогічних наук, доцент
Кулаласєва Н. В., доктор педагогічних наук, доцент**

**Рецензенти: Єршова Л. М., доктор педагогічних наук, доцент
Марушкевич А. А., доктор педагогічних наук, професор**

Затверджено на засіданні
Науково-методичної ради НТУ
Протокол №35 від 10.06.2022р
Перший проректор
_____ М. Білякович

Розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри філософії та педагогіки
13.05.22 р., протокол № 9
Розглянуто та схвалено на засіданні
Вченої ради ФЕН

25.05.22 р., протокол № 10

У навчальному наочному посібнику схематично представлено теоретичні та методичні основи сучасної педагогіки вищої школи України, що пов'язані з її реформуванням. Охарактеризовано структуру, особливості функціонування та перспективи розвитку системи професійної освіти України, зокрема вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти.

У структурі посібника представлено опорні схеми, таблиці, анкети, тести, творчі та практичні завдання, вправи, методичні поради та рекомендації майбутнім педагогам, що допоможе здобувачам освіти систематизувати свої знання з кожної теми, наповнити їх науковим і практичним змістом.

Використання завдань посібника розраховано як на аудиторну роботу, так й на самостійне опрацювання основних категорій дидактики, теорії виховання як теоретичної бази майбутнього фаху.

Посібник може бути корисним викладачам, здобувачам педагогічної освіти, магістрам, майбутнім докторам філософії у галузі освіти, а також усім, кого цікавлять проблеми педагогіки вищої школи.

ISBN 978-966-632-337-1 (Online)

© Бахтіярова Х.Ш.
© Кулаласєва Н.В.
© НТУ, 2022

ПЕРЕДМОВА

Ефективність процесу навчання багато в чому визначається тим, чи ґрунтується засвоєння наукових понять на знанні конкретних фактів.

Ще в XVII столітті засновник теорії навчання Ян Амос Коменський стверджував: навчання слід розпочинати не зі словесного тлумачення суті речей, а з реального спостереження за ним. І як логічний висновок: "Все, наскільки можливо, уявляти почуттями, а саме: видиме – зору, чутне – слуху, нюхове – нюху, смакове – смаку, дотикове – дотику, а якщо щось може бути одночасно сприйняте декількома почуттями, то має одночасно подавати декілька почуттів" (Коменський Я.А., "Велика дидактика").

Наочність поряд з іншими принципами навчання є однією з необхідних умов отримання емпіричного рівня знань. Вона забезпечує величезний ефект, але в конкретно науковому плані представляє собою розрізнені відомості, котрі яскраво врізаються в пам'ять, а також дають можливість викладачу побачене і почуте використати як ілюстративний матеріал.

Саме ця ідея наочного навчання була взята за основу під час створення навчального наочного посібника "Педагогіка вищої школи", більшу частину якого складають ілюстративні та схематичні матеріали, котрі допоможуть студентам, які вивчають курси педагогічного спрямування ("Основи педагогіки вищої школи", "Методика викладання у вищій школі" тощо), оволодіти конструктивними підходами, ефективними моделями, алгоритмами і продуктивними психолого-педагогічними технологіями пізнання.

Зміст і структура запропонованого навчального наочного посібника відповідає програмам курсів педагогічного спрямування ("Основи педагогіки вищої школи", "Методика викладання у вищій школі" тощо). В даному посібнику у вигляді структурно-тематичних схем закріплюються провідні педагогічні категорії, закономірності, методи і форми, принципи навчання та виховання студентської молоді, проблеми розвитку вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, питання підготовки висококваліфікованих викладачів сучасної вищої школи.

Узагальнений навчальний матеріал, ілюстрації причинно-наслідкових зв'язків і залежностей педагогічних явищ і фактів максимально професійні і можуть бути використані не тільки під час вивчення теоретичних курсів педагогічного спрямування, але й у процесі здійснення педагогічної практики майбутніми викладачами.

В основу навчального наочного посібника "Педагогіка вищої школи" покладена концепція "Прикладної педагогіки" відомого автора П.М.Щербаня, а також використані деякі матеріали, адаптовані до проблем вищої школи.

ТЕМА 1. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Педагогіка - не наука, а мистецтво - найпоширеніше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв.

К. Ушинський

1. СУТНІСТЬ ПРЕДМЕТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

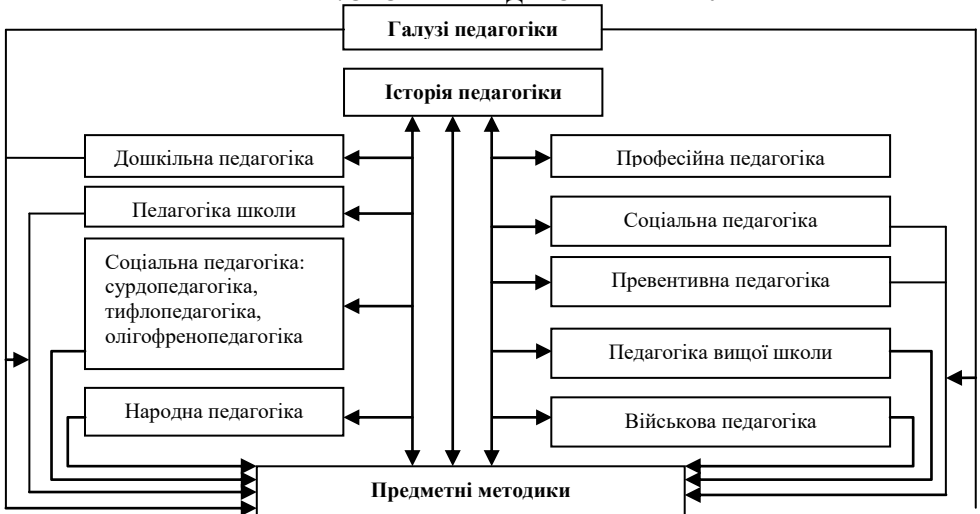

Щоб змінити людей, їх треба любити.

Вплив на них пропорційний любові до них.

Й.Г. Песталоцці

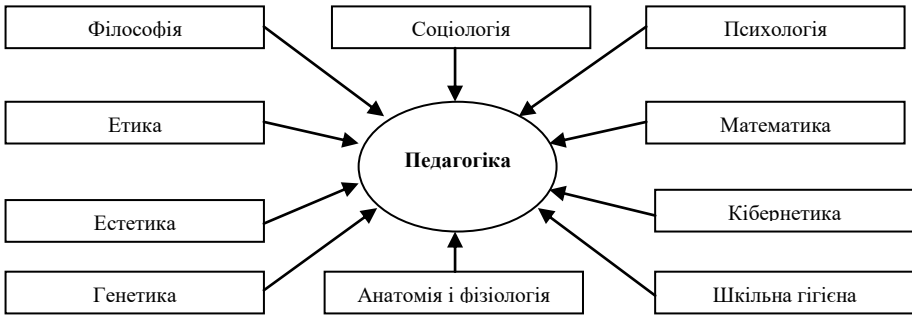
2. СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Потрібно самому багато
знати, щоб навчати інших.

В. Короленко

3. ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ

Умовні позначки: — використання у педагогіці ідей, теоретичних положень і висновків інших наук;
→ використання методів дослідження, які застосовують в інших науках.

4. РІВНІ ІЄРАРХІЇ МЕТОДОЛОГІЙ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологія – сукупність «пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження», що практикуються у певній науковій галузі, й «вчення про методи пізнання і перетворення дійсності».

«Український педагогічний енциклопедичний словник»

Філософський (загальні принципи пізнання і категоріальний апарат науки в цілому)

Загальнонауковий (концепції, наукові підходи, характеризується підходом до явищ життя як до систем, що мають певну будову і свої закони функціонування)

Конкретно-науковий (сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що застосовуються в тій чи іншій науковій дисципліні.)

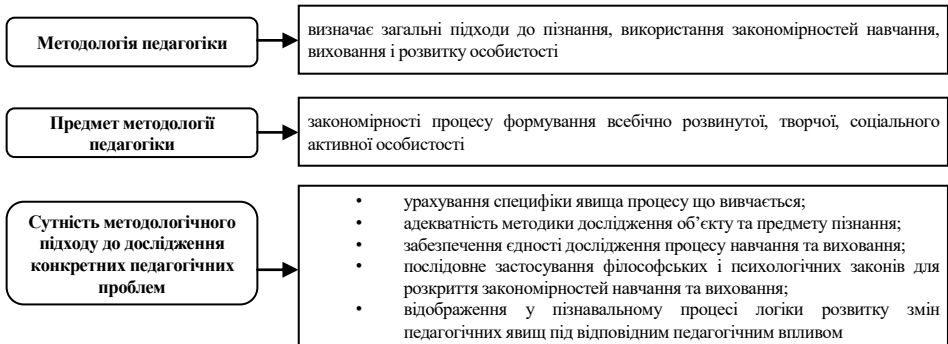
Технологічний (методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, що забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку)

Методологічний підхід – це стратегія, що базується на основних положеннях відповідної теорії і визначає напрями пошуку стосовно предмета дослідження.
Н. Дюшєєва

5. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Системний підхід	передбачає вивчення об'єкта як цілісну множину елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто як систему
Діяльнісний підхід	визначає діяльність як основу, засіб і вирішальну умову розвитку особистості, як форму активної цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім світом
Компетентнісний підхід	розглядає в якості результату навчання не тільки знання, уміння та навички, а й спроможність майбутніх фахівців їх застосувати
Контекстний підхід	уможливило активне навчання, спрямоване на реалізацію системного використання професійного контексту - поступового насичення освітнього процесу професійною компонентою
Культурологічний підхід	передбачає розгляд освіти як педагогічно адаптованого соціального досвіду людства, тотожного за структурою людській культурі
Синергетичний підхід	розглядає особистість здобувача освіти як систему, здатну до самоорганізації, самореалізації та розвитку власних внутрішніх ресурсів – особистісних структур свідомості, котрі формують характер її діяльності та тип поведінки
Антрополого-гуманістичний підхід	сприяє перебудові змісту і методів навчання та виховання з орієнтацією на здобувача освіти як цілісності біологічного, соціального та духовного, тобто орієнтацію освіти на принципи природовідповідності, культуровідповідності й гуманізму
Середовищний підхід	забезпечує теорію та технологію безпосереднього управління (через середовище) процесами виховання та розвитку особистості студентів; розглядає управління освітнім процесом як систему дій суб'єкта управління, спрямованих на перетворення середовища у засіб проєктування й діагностування результату навчання та виховання
Особистісно орієнтований підхід	надає можливість за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів забезпечити та підтримати процеси самопізнання, самопобудови та самореалізації особистості, розвиток її неповторної індивідуальності
Особистісно розвивальний підхід	передбачає розвиток потенційних можливостей, здібностей здобувачів освіти, їхніх професійно важливих якостей, характеризується застосуванням особливих психолого-педагогічних, комунікативних ситуацій

6. СУТНІСТЬ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКРЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

7. МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестав вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним.

Григорій Сковорода

8. СТРУКТУРА ТА ЛОГІКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Етапи	Зміст етапів
1	Знайомство з проблемою дослідження. Обґрунтування її актуальності, рівня розробленості. Визначення об'єкта і предмета, мети та завдань дослідження
2	Вибір методології: вихідної концепції, опорних теоретичних положень, методів пізнання, єдиного задуму, що визначає хід і передбачувані результати експерименту, дослідницького підходу
3	Побудова гіпотези дослідження
4	Вибір методів дослідження. Проведення експерименту, що констатує з метою встановлення вихідного стану предмета дослідження
5	Організація і проведення педагогічного експерименту. Науково спроектований експеримент зміни педагогічної дійсності в чітко визначених умовах
6	Аналіз, інтерпретація й оформлення результатів дослідження. Формулювання висновків, створення теоретичних положень
7	Вироблення практичних рекомендацій

Наукова проблема – це складне завдання (теоретичне чи практичне), що потребує розв'язання.

Об'єкт дослідження – це сукупність споріднених елементів, серед яких виділяється один як предмет дослідження.

Предмет визначає той бік об'єкта, що досліджуються в певних умовах.

Мета полягає у підвищенні ефективності процесів навчання й виховання, а в широкому розумінні – педагогічного процесу в цілому. Мета завжди відображає спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію.

Загальна мета конкретизується у **дослідницьких завданнях**, що визначають необхідні кроки для її досягнення. Завдання розкривають суть теми дослідження та відображаються у висновках, у яких фіксують та узагальнюють результати їхнього виконання.

Гіпотеза – це обґрунтоване припущення про можливі способи розв'язання визначеної проблеми.

Педагогічний експеримент – навмисне внесення змін до процесу виховання та навчання, глибокий якісний аналіз і кількісний вимір отриманих результатів.

Методологічні принципи, що забезпечують системну спрямованість наукового дослідження і практичного пізнання об'єкта:

- **цілісності**, за яким досліджуваний об'єкт виступає як щось розчленоване на окремі частини, органічно інтегровані в єдине ціле;
- **домінування цілого над складовими частинами**, який означає, що функції окремих компонентів і підсистем підпорядковані функції системи в цілому її меті;
- **ієрархічності**, який постулює підпорядкованість компонентів і підсистем системі в цілому, а також супідрядність систем нижчого рівня системам більш високого рівня, внаслідок чого предметна галузь теорії набуває ознак ієрархічної метасистеми;
- **структурності**, який означає спосіб закономірного зв'язку між виділеними частинами цілого, що забезпечує єдність системи, зумовлює особливості її внутрішньої будови;
- **самоорганізації** означає, що динамічна система іманентно здатна самостійно підтримувати, відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її існування та функціонування задля підвищення стійкості, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій чи розвитку;
- **взаємозв'язку із зовнішнім середовищем**, за яким жодна із систем не може бути самодостатньою, вона має динамічно змінюватись і вдосконалюватись адекватно до змін зовнішнього середовища.

Система освіти - сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.
Закон України «Про освіту»

ТЕМА 2. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

9. СТРУКТУРА СИСТЕМИ ОСВІТИ

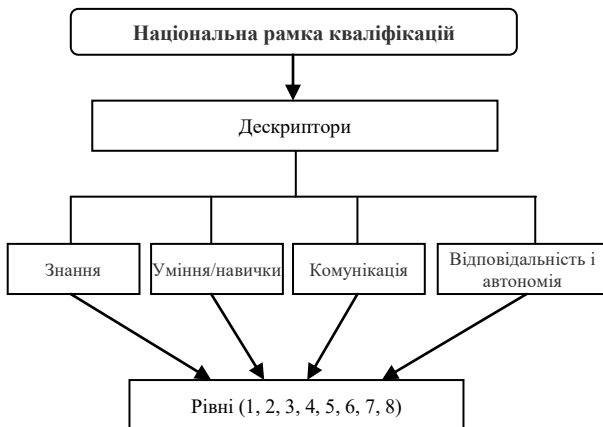
10. СУБ'ЄКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

11. СТРУКТУРА СТУПНЕВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

12. НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ

13. ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

14. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Основні завдання закладу вищої освіти

- провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;
- для університетів, академій, інститутів - провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;
- участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу
- формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах
- забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності
- створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;
- збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства;
- поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян;
- налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури;
- вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників.

Академічна доброчесність

сукупність етичних принципів та визначених Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень

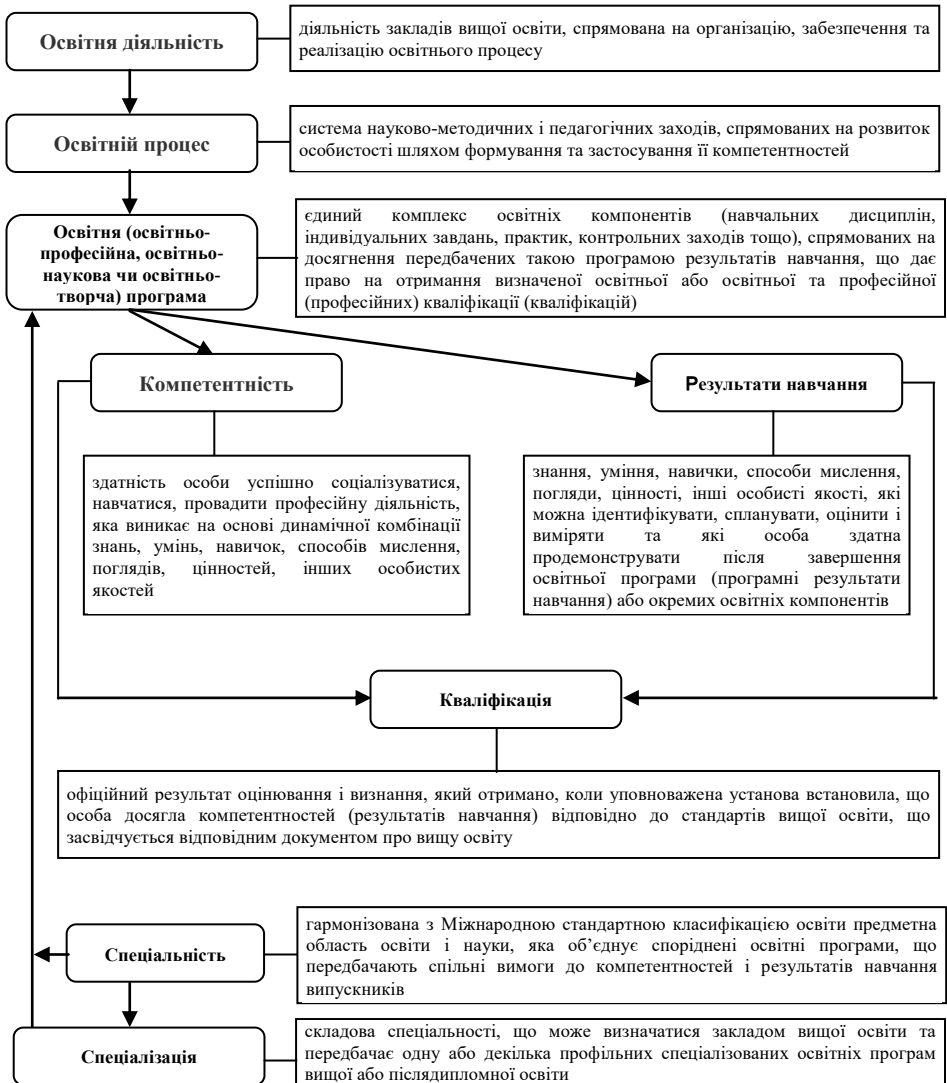
Академічна мобільність

можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами

Академічна свобода

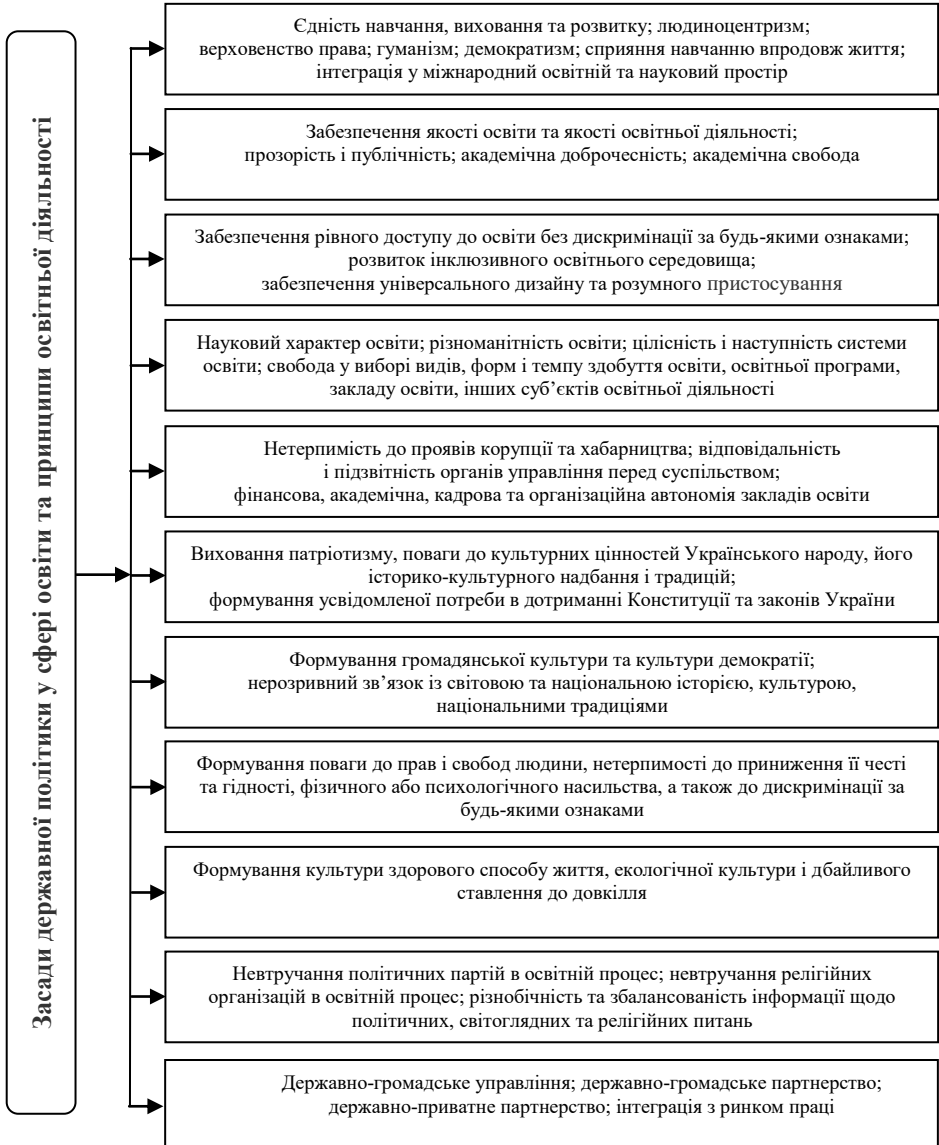
самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом

15. ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави
Закон України "Про освіту"

16. ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА ПРИНЦИПИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

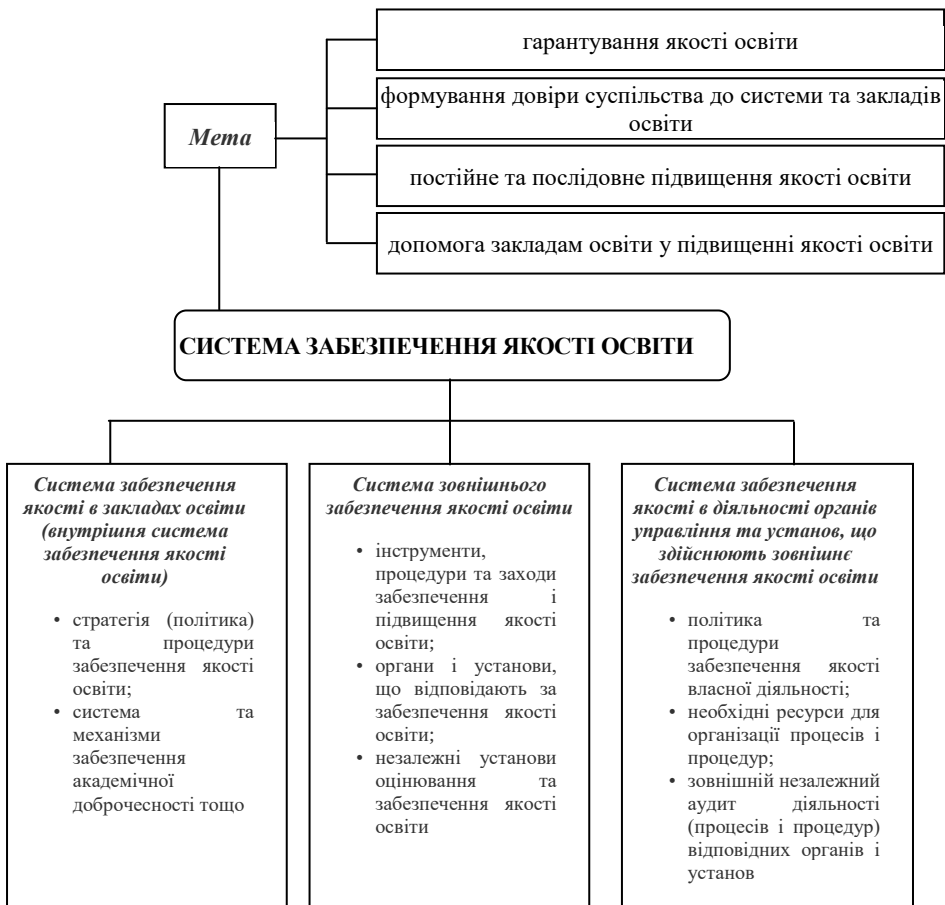
Освіта – найвеличніше з усіх земних благ, але тільки тоді, коли вона найвищої якості. Інакше вона абсолютно не потрібна.
Р. Кіплінг

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Закон України "Про освіту"

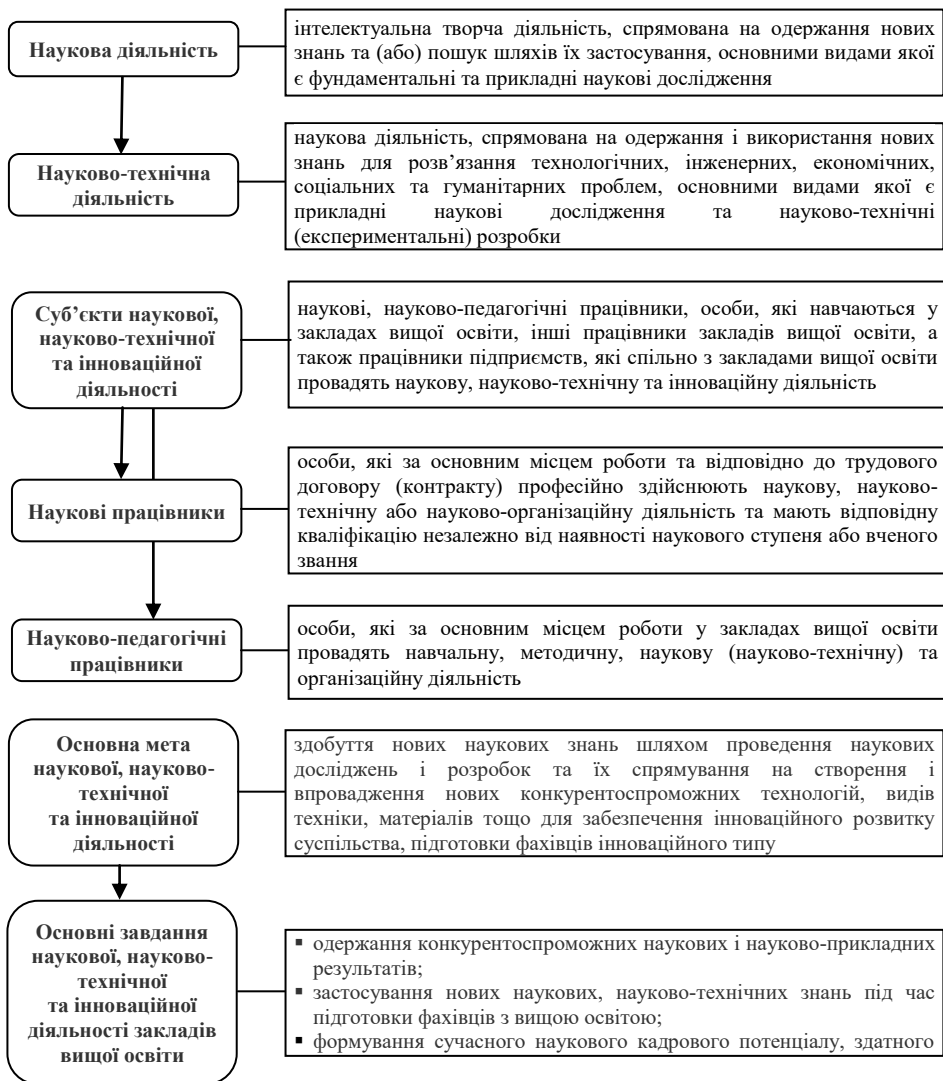
17. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Наукова та науково-технічна діяльність у закладах вищої освіти є невід’ємною складовою освітньої діяльності і проводиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»

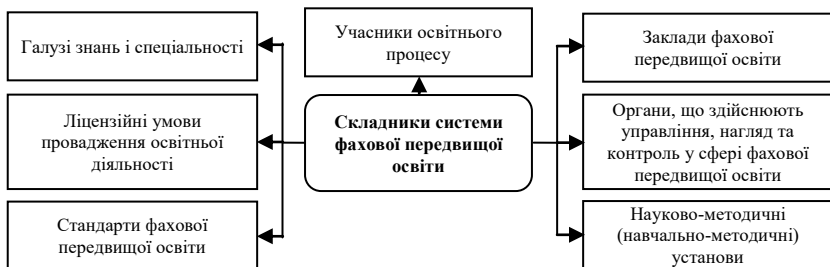
18. НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Фахова передвища освіта спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації.
Закон України «Про фахову передвищу освіту»

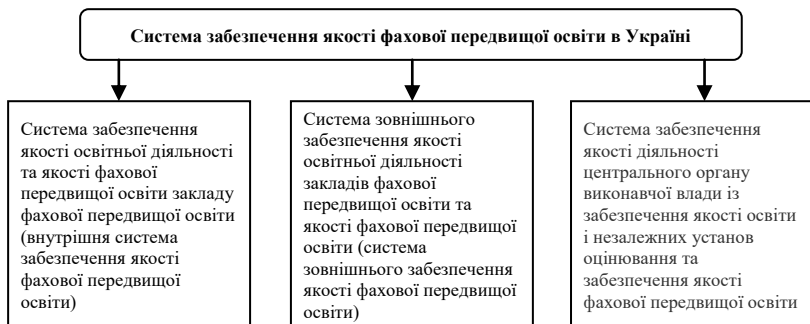
ТЕМА 3. СИСТЕМА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

19. СКЛАДНИКИ СИСТЕМИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Якість фахової передвищої освіти – відповідність умов освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам фахової передвищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, яка забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти
Закон України «Про фахову передвищу освіту»

20. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

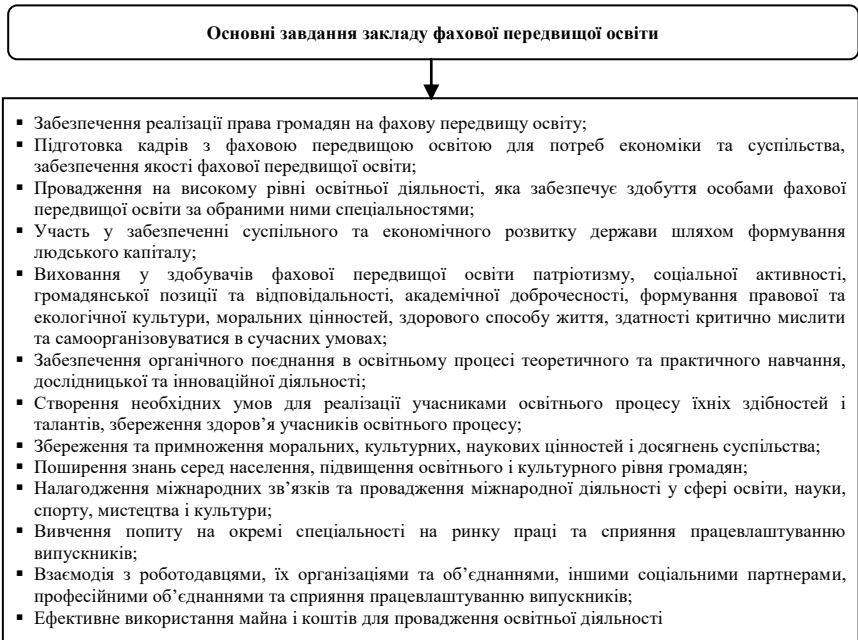
Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої освіти закладу фахової передвищої освіти (внутрішня система забезпечення якості фахової передвищої освіти)

- Визначення та оприлюднення політики, принципів та процедур забезпечення якості фахової передвищої освіти;
- Визначення і послідовне дотримання процедур розроблення освітньо-професійних програм, які забезпечують відповідність їх змісту стандартам фахової передвищої освіти (професійним стандартам - за наявності), декларованим цілям, урахування позицій заінтересованих сторін, чітке визначення кваліфікацій, що присуджуються та/або присвоюються;
- Здійснення за участю здобувачів освіти моніторингу та періодичного перегляду освітньо-професійних програм з метою гарантування досягнення встановлених для них цілей та їх відповідності потребам здобувачів фахової передвищої освіти і суспільства;
- Забезпечення дотримання вимог правової визначеності, оприлюднення та послідовного дотримання нормативних документів закладу фахової передвищої освіти, що регулюють усі стадії підготовки здобувачів фахової передвищої освіти;
- Забезпечення релевантності, надійності, прозорості та об'єктивності оцінювання, що здійснюється у рамках освітнього процесу;
- Визначення та послідовне дотримання вимог щодо компетентності педагогічних (науково-педагогічних) працівників, застосовування чесних і прозорих правил прийняття на роботу та безперервного професійного розвитку персоналу;
- Забезпечення необхідного фінансування освітньої та викладацької діяльності, а також адекватних та доступних освітніх ресурсів і підтримки здобувачів фахової передвищої освіти за кожною освітньо-професійною програмою;
- Забезпечення збирання, аналізу і використання відповідної інформації для ефективного управління освітньо-професійними програмами та іншою діяльністю закладу;
- Забезпечення публічної, зрозумілої, точної, об'єктивної, своєчасної та легкодоступної інформації про діяльність закладу та всі освітньо-професійні програми, умови і процедури присвоєння ступеня фахової передвищої освіти та кваліфікацій;
- Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладу фахової передвищої освіти та здобувачами фахової передвищої освіти;
- Періодичне проходження процедури зовнішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти;
- залучення здобувачів фахової передвищої освіти та роботодавців як повноправних партнерів до процедур і заходів забезпечення якості освіти;
- Забезпечення дотримання студентоорієнтованого навчання в освітньому процесі;
- Здійснення інших процедур і заходів, визначених законодавством, установчими документами закладів фахової передвищої освіти або відповідно до них.

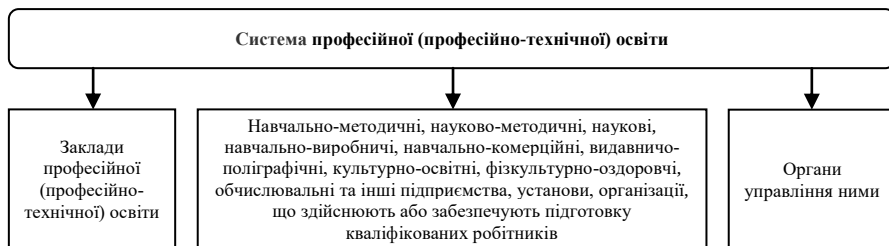
21. ЗАКЛАДИ ФАХОВОЇ ПЕРЕД ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури.
Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»

ТЕМА 4. СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ

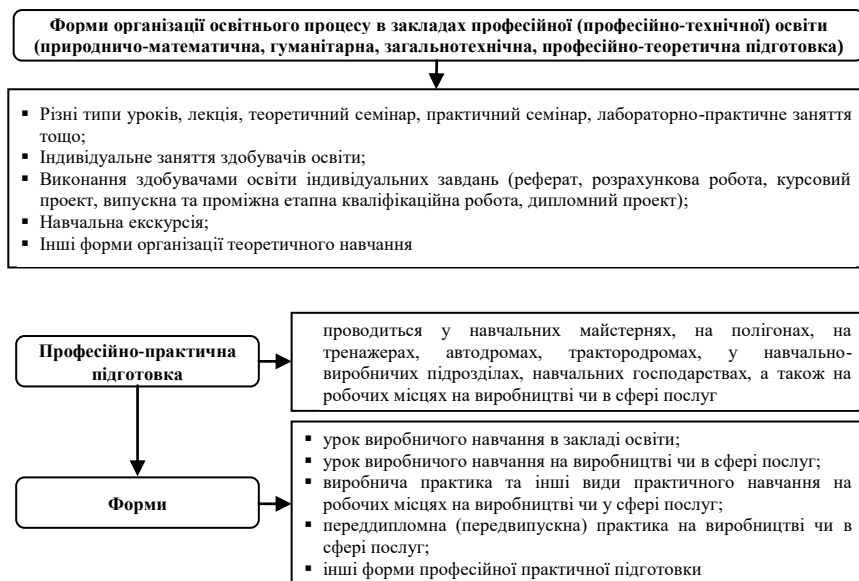
22. ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА

Професійна (професійно-технічна) освіта здійснюється у закладах професійної (професійно-технічної) освіти за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною, екстернатною формами навчання, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами.

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти – це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійній (професійно-технічній) освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я.

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»

Участь підприємств, установ, організацій у здійсненні професійної (професійно-технічної) освіти

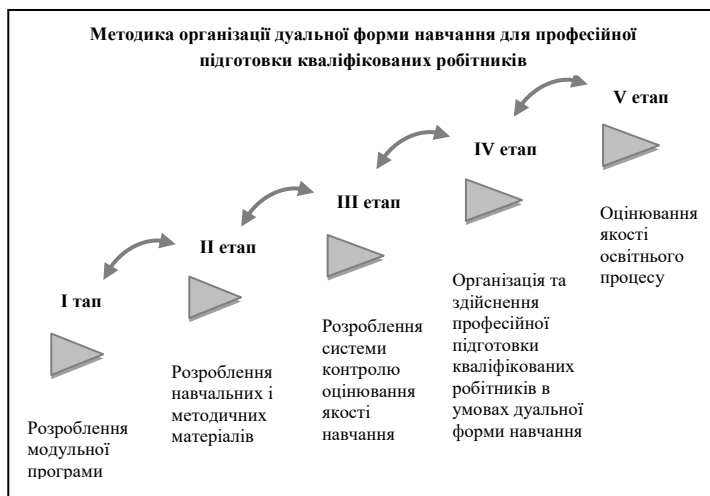
- Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності надають здобувачам освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти робочі місця або навчально-виробничі ділянки для проходження виробничого навчання чи виробничої практики та інших видів практичного навчання відповідно до укладених із закладами професійної (професійно-технічної) освіти договорів про навчально-виробничу практику.
- Керівники підприємств, установ, організацій несуть відповідальність за забезпечення належних умов праці та оплату праці здобувачів освіти на виробництві, дотримання правил і норм охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії відповідно до укладених із закладами професійної (професійно-технічної) освіти договорів про навчально-виробничу практику.
- Здобувачі освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти під час виробничого навчання і виробничої практики та інших видів практичного навчання на виробництві виконують роботи відповідно до навчальних планів і програм.
- Підприємства, установи, організації – замовники підготовки кваліфікованих робітників зобов'язані відповідно до укладених угод перераховувати кошти на зміцнення навчально-виробничої бази, безоплатно передавати для навчальних цілей закладам професійної (професійно-технічної) освіти приміщення, споруди, обладнання, техніку, інструменти, матеріали, енергоносії, науково-технічну інформацію, нові технології виробництва тощо, надавати консультативну технічну і технологічну допомогу та можливість стажування на виробництві викладачам, майстрам виробничого навчання, інструкторам виробничого навчання, проводити роботу з професійної орієнтації молоді.

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору.
Закон України «Про освіту»

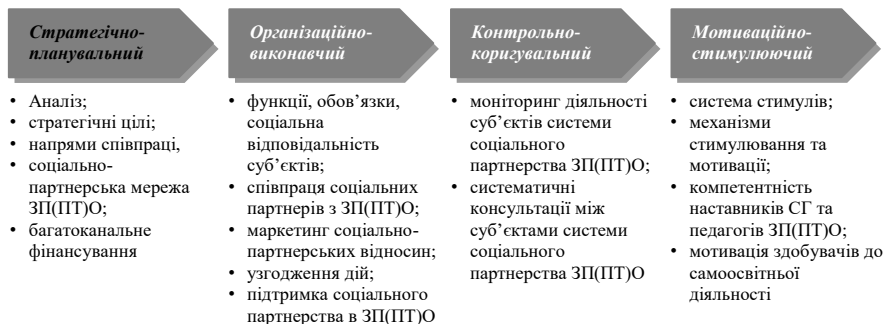
23. ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Особливості дуальної форми здобуття професійної (професійно-технічної) освіти

- посилення практичної складової професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми здобуття освіти;
- інтелектуалізація й індивідуалізація професійного навчання;
- здійснення професійного навчання в умовах реального виробництва;
- розвиток соціального партнерства в закладі професійної (професійно-технічної) освіти;
- відповідність професійної підготовки кваліфікованих робітників регіональній інфраструктурі;
- запровадження інституту наставників;
- створення інноваційного освітньо-виробничого середовища закладу освіти

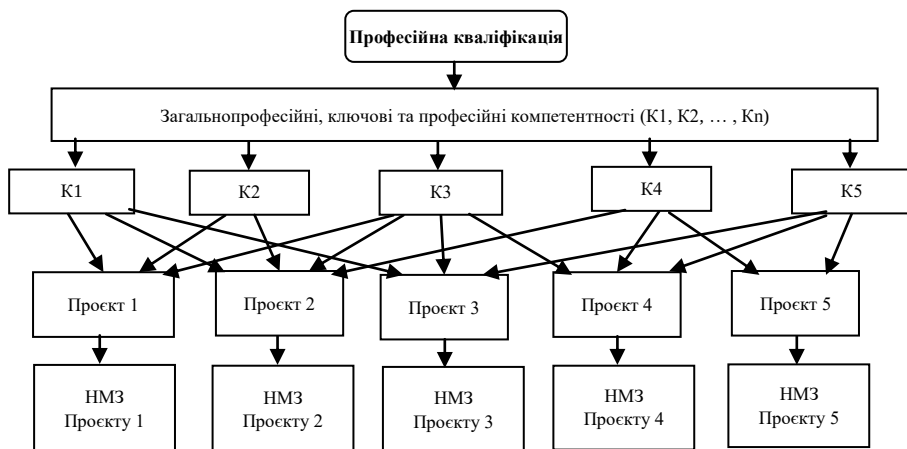

Технологія розвитку соціального партнерства в ЗП(ПТ)О в умовах дуальної форми навчання

24. ПРОЄКТНЕ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Структурна схема відповідності навчально-методичного забезпечення (НМЗ) проєктного навчання компетентностям, що формуються в майбутніх кваліфікованих робітників (за Н. Кулаласвою)

Етапи роботи над навчальним проєктом

Види технологій проєктного навчання здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти

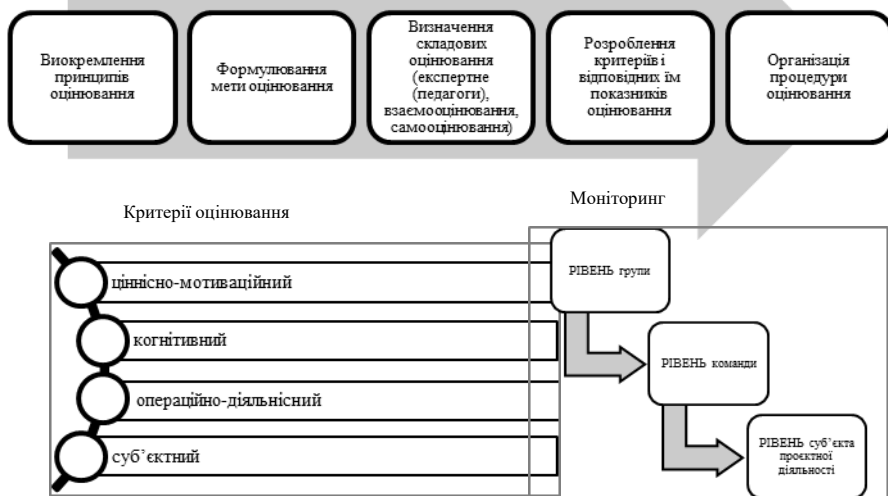

Методика розроблення технологій проєктного навчання у ЗП(ПТ)О (за М. Артюшиною)

Діагностувально-прогностичний етап	• діагностика проблем, суперечностей, що мають бути вирішені у проєктній діяльності • аналіз можливостей предмета, теми, наявних умов застосування проєктної технології • вибір виду проєктної технології (інформаційно-аналітична, соціально-виховна, дослідно-пошукова, практико-орієнтована, творчо-інноваційна)
Проектувальний етап	• обґрунтування мети і завдань проєктної технології • розроблення методичної карти проєкту • складання плану реалізації проєктної діяльності • визначення критеріїв оцінювання результатів проєктної діяльності
Організаційний етап	• постановка проєктних завдань • мотивація проєктної діяльності • створення та організація роботи проєктних команд • коригування плану проєктної діяльності
Оцінюно-рефлексивний етап	• презентація результатів проєкту • оцінювання результатів проєктної діяльності • аналіз ефективності використання проєктної технології

Методика оцінювання результатів навчальної проєктної діяльності здобувачів

у закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Оцінювання педагогами результатів роботи здобувачів у проєкті

№ з/п	Критерії оцінювання роботи здобувачів	Оцінка роботи здобувачів (за 12-ти бальною шкалою)			
		1-й здобувач	2-й здобувач	3-й здобувач	n-й здобувач
1.	Розуміння актуальності проєкту				
2.	Мотивація участі у виконанні проєкту				
3.	Роль та рівень участі у проєкті				
4.	Рівень знань, набутих у проєкті (рівень практичних умінь у практико-орієнтованому проєкті)				
5.	Результативність використаних методів і засобів виконання проєкту (інструменту, матеріалів у практико-орієнтованому проєкті)				
6.	Активність у ході виконання проєкту (виконання обов'язків)				
7.	Уміння відповідати на запитання				
8.	Допомога одногрупникам (співробітництво) у ході виконання проєкту				
9.	Участь в оформленні результатів проєкту				
10.	Представлення результатів				
	Загальна оцінка				

Самооцінювання результатів роботи у проєкті

№ з/п	Критерії самооцінювання роботи здобувачів	Оцінка власної роботи здобувачів (за 12-ти бальною шкалою)
1.	Мотивація участі у виконанні проєкту	
2.	Рівень знань, набутих у проєкті (рівень практичних умінь у практико-орієнтованому проєкті)	
3.	Рівень умінь користування джерелами інформації (літературою, мережею Інтернет, періодичними виданнями тощо)	
4.	Уміння користуватися інструментом, пристроями	
5.	Активність у ході виконання проєкту (виконання обов'язків)	
6.	Здатність підтримувати сприятливий позитивний психологічний клімат у колективі	
7.	Розвиток професійно важливих якостей (працелюбність, наполегливість, самостійність, організованість)	
8.	Рівень власної творчості, креативності в ході виконання проєкту	
9.	Труднощі у ході виконання проєкту та оформлення його результатів	
10.	Визначення власних недоліків у ході виконання проєкту	
	Загальна оцінка (робочий розряд)	

Незалежне експертне оцінювання результатів роботи здобувачів у проєкті

№ з/п	Критерії оцінювання роботи здобувачів	Оцінка роботи здобувачів (за 12-ти бальною шкалою)			
		1-й здобувач	2-й здобувач	3-й здобувач	n-й здобувач
1.	Мотивація участі у виконанні проєкту				
2.	Розуміння актуальності проєкту				
3.	Роль та рівень участі у проєкті				
4.	Рівень знань, набутих у проєкті (рівень практичних умінь у практико-орієнтованому проєкті)				
5.	Результативність використаних методів і засобів виконання проєкту (інструменту, матеріалів у практико-орієнтованому проєкті)				
6.	Рівень умінь користування джерелами інформації (літературою, мережею Інтернет, періодичними виданнями тощо)				
7.	Активність у ході виконання проєкту (виконання обов'язків)				
8.	Здатність підтримувати сприятливий позитивний психологічний клімат у колективі				
9.	Розвиток професійно важливих якостей (працелюбність, наполегливість, самостійність, організованість)				
10.	Рівень творчості, креативності в ході виконання проєкту				
11.	Допомога одногрупникам (співробітництво) у ході виконання проєкту				
12.	Представлення результатів, уміння відповідати на запитання				
13.	Недоліки у ході виконання проєкту				
	Загальна оцінка				

МЕТОДИЧНИЙ ПАСПОРТ ПРОЄКТУ

Тема проєкту _____

Найменування ЗП(ПТ)О	
Прізвище, ім'я, по-батькові керівника проєкту (педагогічного працівника), посада	
Курс, група, майбутня професія учасників проєкту	
Прізвища, ім'я, по-батькові учасників проєкту (учнів)	

№ з/п	Основні засади діяльності		Короткий зміст основних засад діяльності
1	Загальні положення		
2	Актуальність		
3	Значущість	соціальна	
		практична	
4	Навчальні предмети, що інтегруються в проєкті		.
5	Мета проєкту		
6	Завдання проєкту		
7	Учасники проєкту		
8	Строки виконання проєкту		
9	Етапи реалізації проєкту		
10	Форма продукту проєктної діяльності		
11	Публікації та доповіді щодо проєкту (якщо є)		
12	Відзначення учасників проєкту		

Вимоги до критеріїв оцінювання:

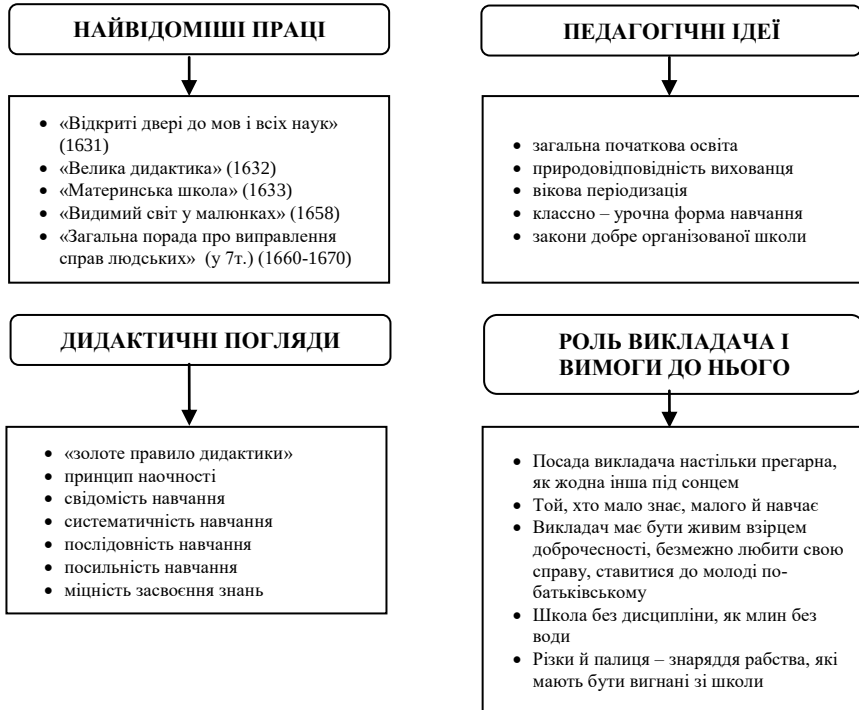
- розробляються після вибору виду проєкту та його мети;
- мають максимально підтримувати, стимулювати різнобічну роботу здобувачів за темою проєкту;
- покликані сприяти творчості здобувачів, розвитку ціннісно-мотиваційного компонента професійної компетентності;
- мають бути повідомлені здобувачам заздалегідь, як і складові та критерії оцінювання;
- кількість критеріїв має бути достатньою для повного оцінювання складових професійної компетентності здобувачів у ході проєктної діяльності.

Принципи оцінювання:

- *простота* – форми оцінювання мають бути простими, зрозумілими й зручними у застосуванні;
- *відкритість* – викладачі, здобувачі, експерти знають, що буде оцінюватись та за якими критеріями;
- *об'єктивність* – оцінка є об'єктивною тільки тоді, коли ґрунтується на конкретних критеріях;
- *важливість* – оцінювання тільки найважливіших очікуваних результатів.

ТЕМА 5. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ.
ТВОРЦІ НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

25. ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ (1592-1670)

Природа завжди породжує закони більш справедливі, ніж ті, що вигадуємо ми.

М. Монтень

Головні заповіді природовідповідності навчання
(за Я.А. Коменським)

1. Дитинство - весна, юність - літо, змужніння - осінь, старість - зима.
2. Освіту потрібно розпочинати навесні людського життя - у дитинстві.
3. Ранкові години найзручніші для навчання: ранок - весна, полудень - літо, вечір - осінь, ніч - зима.
4. Природа ніколи не використовує непридатного.
5. Потрібно запалювати у дітей бажання вчитися.
6. Із зерна виростає рослина (врахування вікових особливостей).
7. Природа закладає корені глибоко.
8. Природа ніколи не робить нічого зайвого.
9. Розпочавши, природа доводить до кінця.
10. Природа уникає всього шкідливого й суперечливого.

Усе, що тільки можна, надавати для сприйняття почуттями: видиме - для сприйняття зором; те, що можна чути - слухом; запахи - нюхом; що має смак - смаком; що підлягає сприйняттю дотиком – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприймати кількома відчуттями, слід створювати для цього умови.

Золоте правило дидактики.

ОСНОВНІ ЛЕГКОСТІ НАВЧАННЯ Й УЧІННЯ

(за Я.А.Коменським)

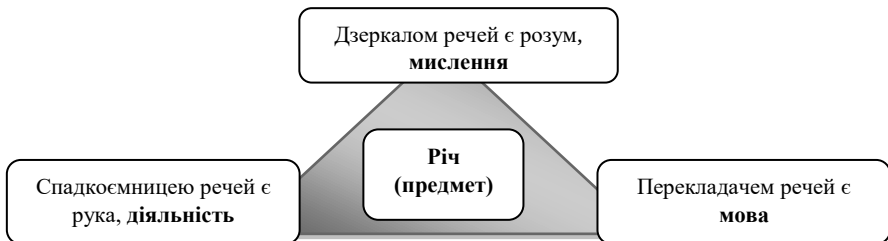
1. Своєчасно розпочинати навчання.
2. Належно підготувати розум дитини.
3. У навчанні йти від загального до конкретного.
4. Від легшого до важчого.
5. Не перевантажувати учнів кількістю навчального матеріалу.
6. Не поспішати у навчанні, домагатися засвоєння й усвідомлення вивченого.
7. Ураховувати вікові особливості учнів.
8. Передавати знання, збуджуючи почуття учнів.
9. Домагатися розуміння практичної значущості знань.
10. Навчати зрозумілими методами.

Людина вступає у зв'язок з предметом за допомогою трьох людських здатностей: мислити, говорити, діяти.

Я. А. Коменський

СХЕМА ПРОЦЕСУ ПІЗНАННЯ "ТРИКУТНИК МУДРОСТІ"

(за Я.А. Коменським)

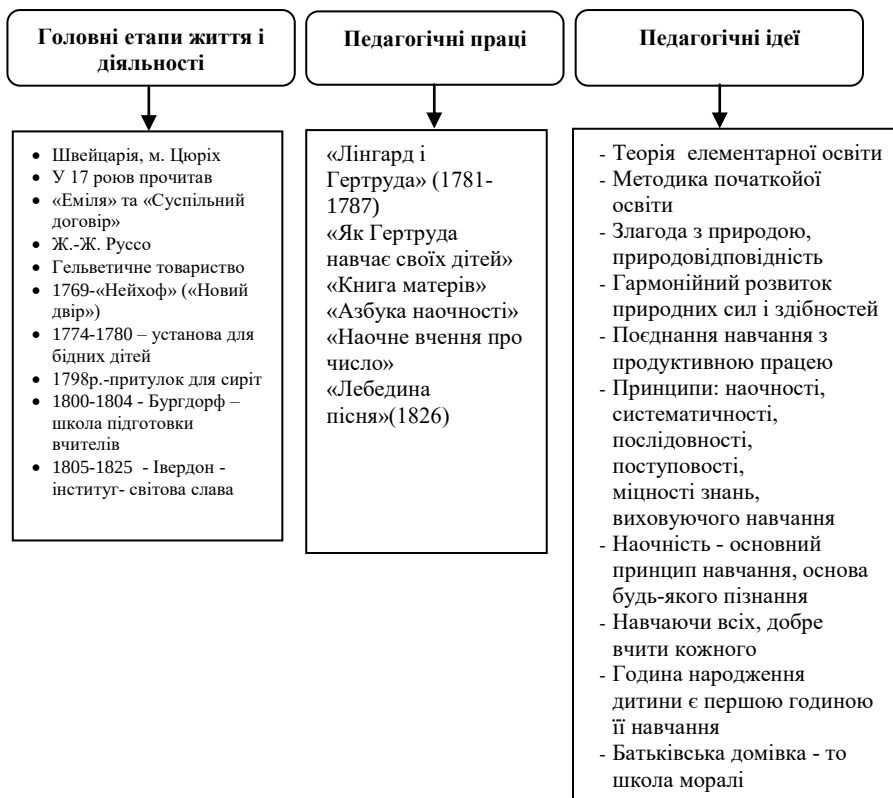
26. ЮРІЙ ДРОГОБИЧ

учений - енциклопедист, освітній та культурний діяч (1450 -1494)

Головні етапи педагогічної діяльності

- **1481-1482** – ректор Болонського університету
- **1483** - праця "Прогностична оцінка 1483р."
- **1488** - викладач Краківського університету
- **1488-1490** - сім трактатів з астрономії, астрології, математики, медицини
- **1492** - послання папі Сіксту IV стосовно проблем освіти, культури, виховання епохи раннього гуманізму

27. ЙОГАНН ГЕНРІХ ПЕСТАЛОЦЦІ
почесний громадянин Французької Республіки (1746 - 1827)

28. ФРІДРІХ АДОЛЬФ ВІЛЬГЕЛЬМ ДІСТЕРВЕГ

"учитель німецьких учителів" (1790-1866)

Етапи педагогічної діяльності

- доктор філософії
- 1820-1847 - директор учительських семінарій
- 1827-1866 - "Рейнські листки"
- 1835 - "Керівництво до освіти німецьких учителів" (33 правила і закони)
- автор понад 20 підручників
- 1848 - Голова "Всенімецької учительської спілки"

Принципи виховання

- природовідповідність
- культуровідповідність
- зв'язок з духовним життям суспільства
- розвиток ініціативи
- загальнолюдське виховання
- служіння істині, красі й добру

Дидактичні принципи

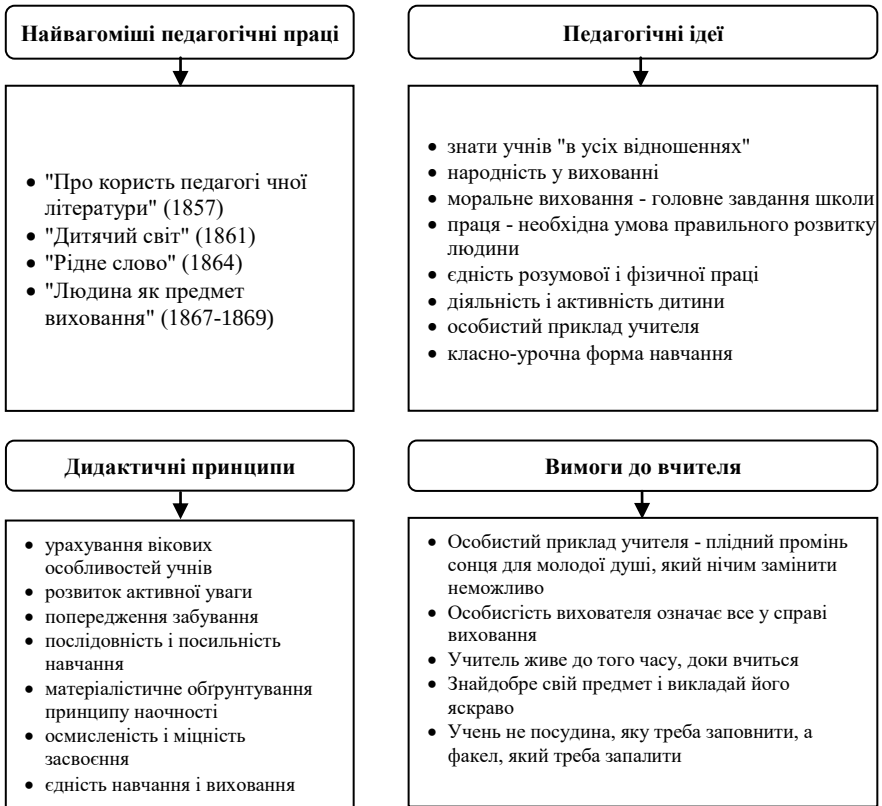
- природовідповідність
- наочність
- проблемність
- науковість
- свідомість
- виховний характер
- послідовність і систематичність
- розвиваюче навчання
- активність
- емоційність
- урахування вікових та індивідуальних особливостей

Вимоги до вчителя

- Ти лише доти здатний сприяти освіті інших, доки продовжуєш працювати над власною освітою
- Усюди ціннісіть школи дорівнює цінності її вчителя
- Поганий учитель повідомляє істину, гарний вчить її знаходити
- Найкращі вчителі лаконічні. Ті, що хибують на багатослів'я, - найгірші з усіх
- Учитель має бути майстром своєї справи
- Будь-який метод поганий, якщо привчає учня до пасивності і гарний, якщо пробуджує в ньому самодіяльність

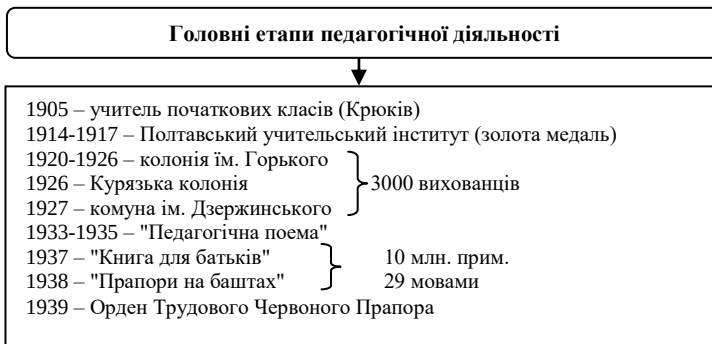
29. КОСТЯНТИН ДМИТРОВИЧ УШИНСЬКИЙ

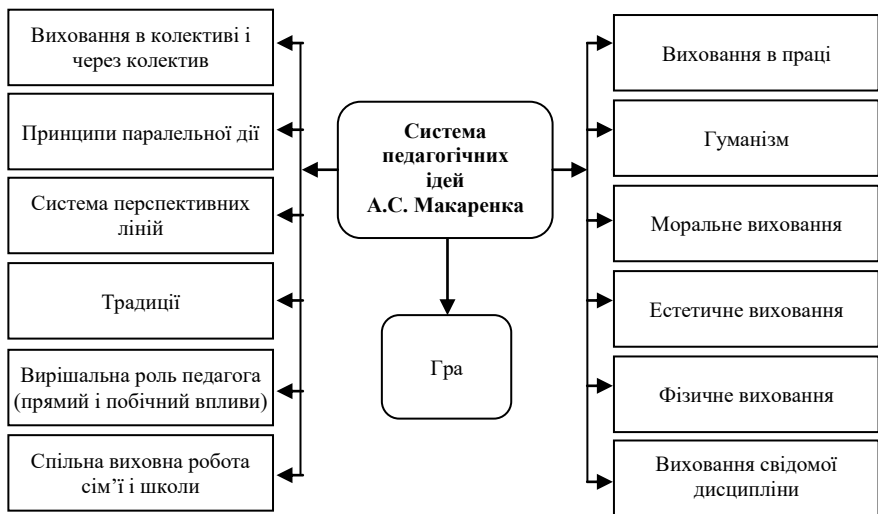
(1824-1871)

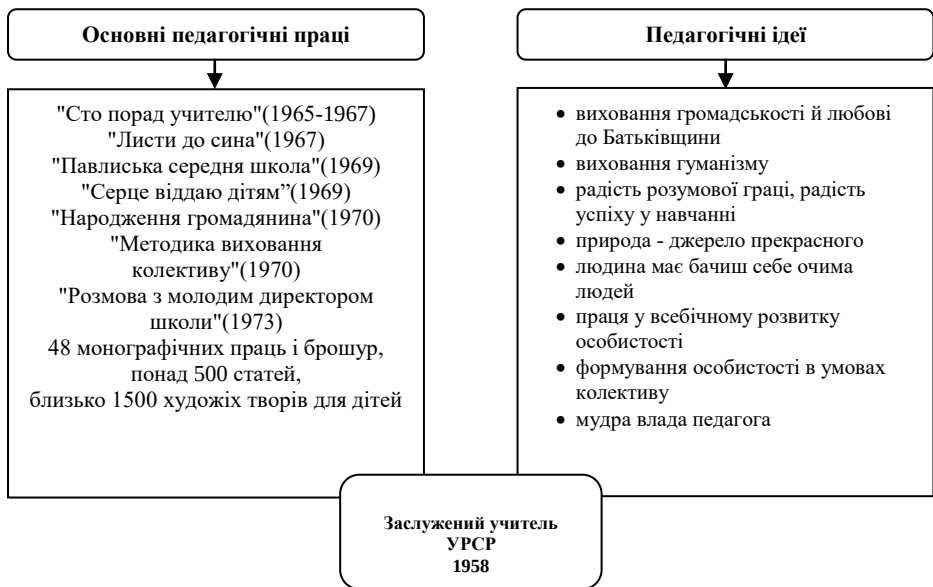
30. АНТОН СЕМЕНОВИЧ МАКАРЕНКО

(1888 - 1939)

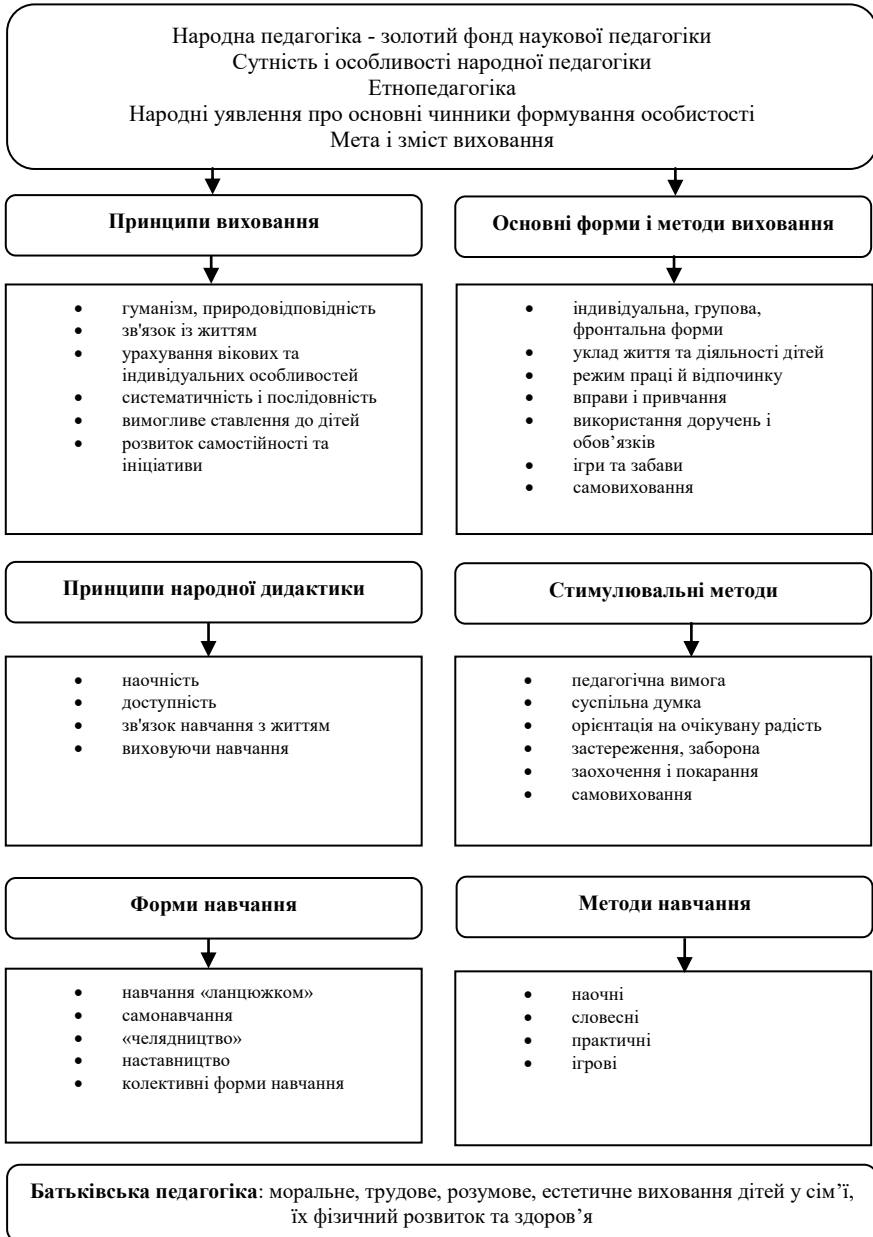

31. **ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ** *добротворець* (1918-1970)

32. НАРОДНА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

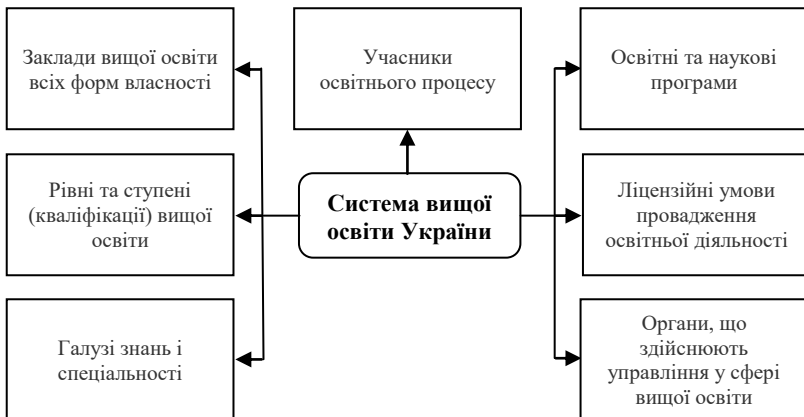

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу - це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

Панас Мирний

33. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ЯК ЦІЛІСНА СИСТЕМА

Національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодшої людини, на якому формуються фахові знання та професійна відповідальність.

Концепція національного виховання студентської молоді

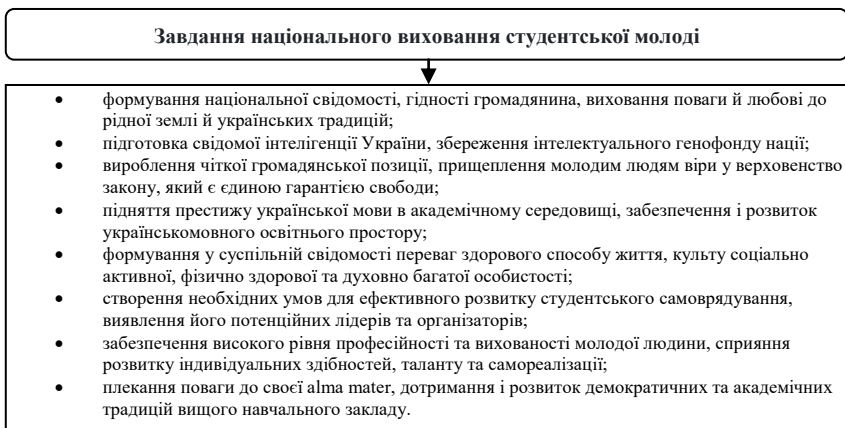
34. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ

Головна мета національного виховання - формування свідомого громадянина - патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

Концепція національного виховання студентської молоді

35. ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Національне виховання - це система поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, створена впродовж віків українським народом і покликана формувати світоглядні позиції та ціннісні орієнтири молоді, яка реалізується через комплекс відповідних заходів.
Концепція національного виховання студентської молоді

36. КОДЕКС ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Абсолютні, вічні цінності та їх антиподи

Добро	Сумління, правда	Зло
• віра • надія • любов • доброта • чесність • справедливість • щирість • гідність • милосердя • прощення • досконалість • краса • свобода • нетерпимість до зла • великодушність • оберігання життя • мудрість • благородство		• зневіра • безнадія • ненависть • жорстокість • нечесність • несправедливість • лукавство • самоприниження • байдужість • злопам'ятність • недолугість • потворність • безвілля • пристосовництво • бездушність • злочинність • безглуздя • підлість

Основні національні цінності

- українська ідея
- державна незалежність України
- самопожертва в боротьбі за свободу нації
- патріотизм, готовність до захисту Батьківщини
- єдність поколінь на основі віри в національну ідею
- почуття національної гідності
- історична пам'ять
- громадська національно-патріотична активність
- пошана до державних та національних символів, до державного гімну України
- любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій
- пошана до Конституції України
- підтримка владних чинників у обстоюванні незалежності України
- орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави
- прагнення побудувати справедливий державний устрій
- протидія антиукраїнській ідеології
- готовність стати на бік народів, які борються за національну свободу
- сприяння розвитку духовного життя українського народу
- дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи
- увага до зміцнення здоров'я громадян України

Основні громадянські цінності

- прагнення до соціальної гармонії
- культура соціальних і політичних стосунків
- пошана до закону
- рівність громадян перед законом
- сямовідповідальність людини
- права людини (на життя, власну гідність, безпеку, приватну власність, рівність можливостей)
- недоторканість особи
- право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, участі в політичному житті
- готовність до захисту індивідуальних прав і свобод інших людей
- пошана до національно-культурних цінностей інших народів
- повага до демократичних виборів і демократично обраної влади
- толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним цінностям

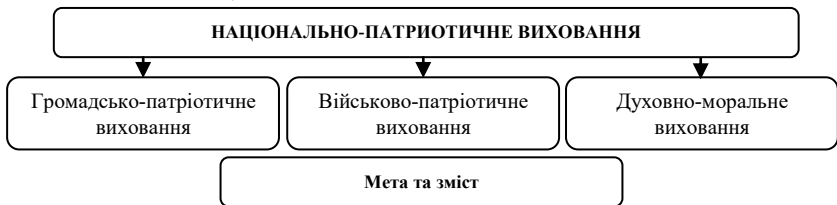
37. НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей.

Стратегія національно-патріотичного виховання

38. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

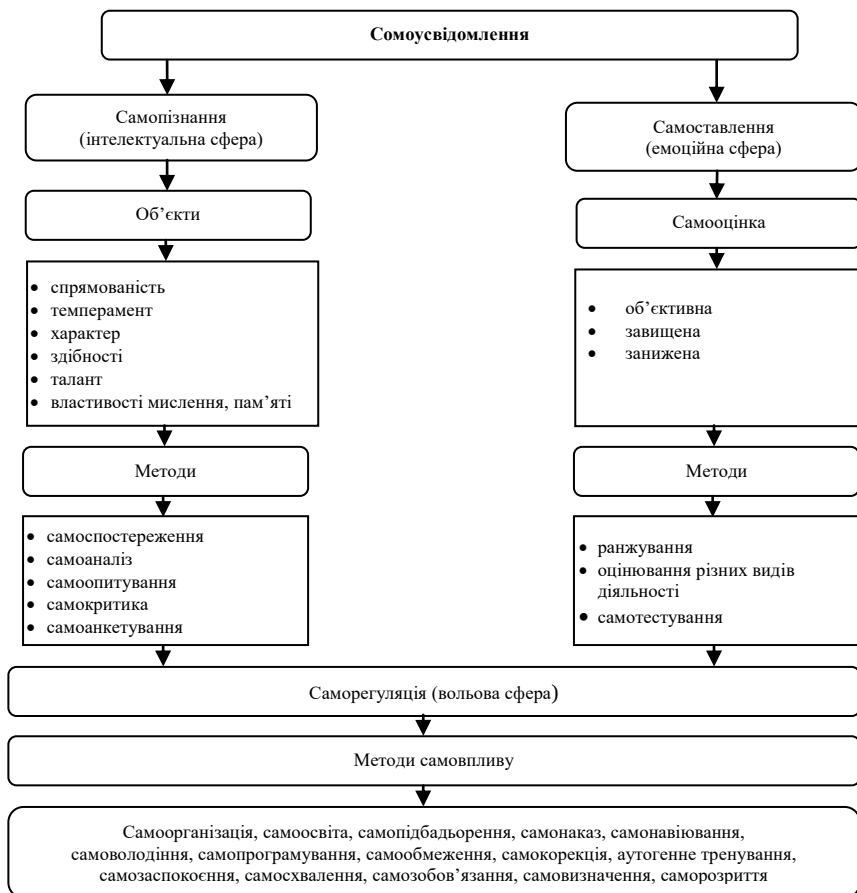

- формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу;
- готовність громадянина до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України;
- усвідомлення досягнень Українського народу, його інтелектуальних, духовних та інших надбань;
- розвиток діяльнісної відданості у розбудові України як суверенної держави, формування активної громадянської та державницької позиції, почуття власної та національної гідності;
- скоординована робота та взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання, їх ефективної співпраці з громадськістю;
- постійне формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання, розширення ролі та можливостей громадських об'єднань, підвищення ролі сім'ї, активної участі волонтерів, активістів;
- сприяння консолідації суспільства навколо ідей спільного майбутнього, всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, захисту територіальної цілісності України, успішних реформ і державотворення

Перший і найвідчутніший наслідок виховання в тому, що людина стала думати про саму себе, замислилася над запитанням: що в мені гарне і що погане?

В. Сухомлинський

39. СИСТЕМА САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

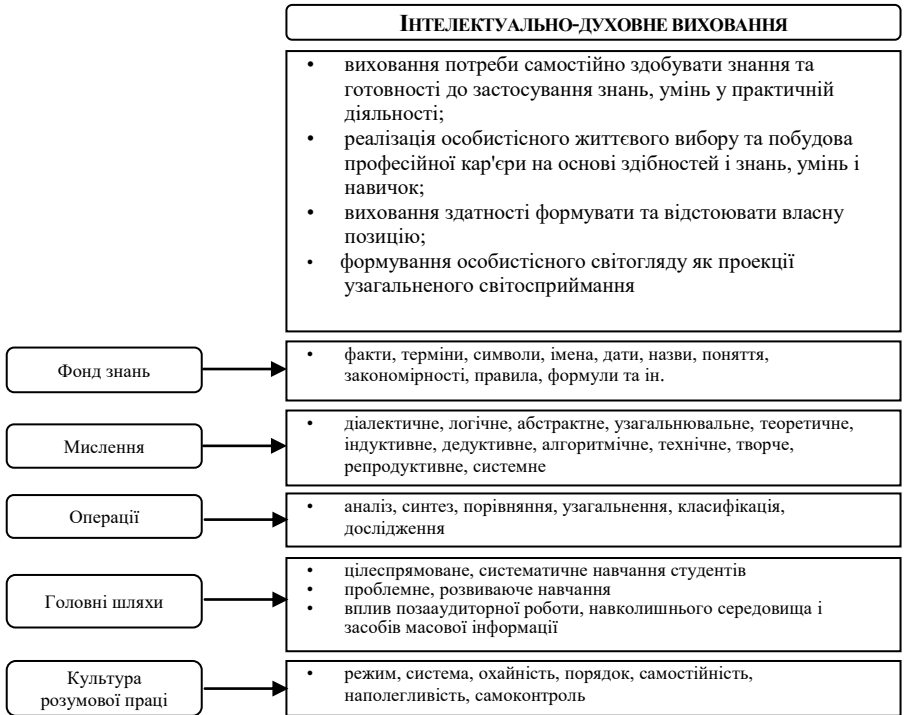
40. СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ САМОВИХОВАННЯ

41. КРИТЕРІЙ ВИХОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

42. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ

Основа доброго виховання в тому, щоб усі навчилися розуміти, чим відрізняється людина від тварини, чим відрізняється добра людина від злої, вчений від невченого, мудрий від дурня.

Я.А. Коменський

43. МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Естетична оцінка будь-якого життєвого явища, не кажучи вже про мистецтво, завжди є водночас і оцінкою етичною

44. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Естетика	Наука про красу – методологічна основа естетичного виховання
Мета	Виховання здатності цілеспрямовано сприймати, відчувати правильно розуміти й оцінювати красу навколишньої дійсності, природи, суспільного життя, праці, мистецтва
Завдання	• розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; • формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури; • вироблення умінь примножувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати і відтворювати прекрасне у повсякденному житті
Шляхи і засоби	• народне декоративно-ужиткове мистецтво • естетичне виховання у процесі вивчення основ наук • естетичне виховання засобами мистецтва • естетична освіта студентів • розвиток художніх здібностей студентів у процесі позааудиторної роботи
Принципи	• єдність ідейного і художнього • взаємозв'язок науки і мистецтва • творча самодіяльність • зв'язок естетичного виховання з життям • багатство змісту і форм роботи

У кожної людини буває три молодості: молодість тіла, молодість серця і молодість розуму.

Ф.Фенелон

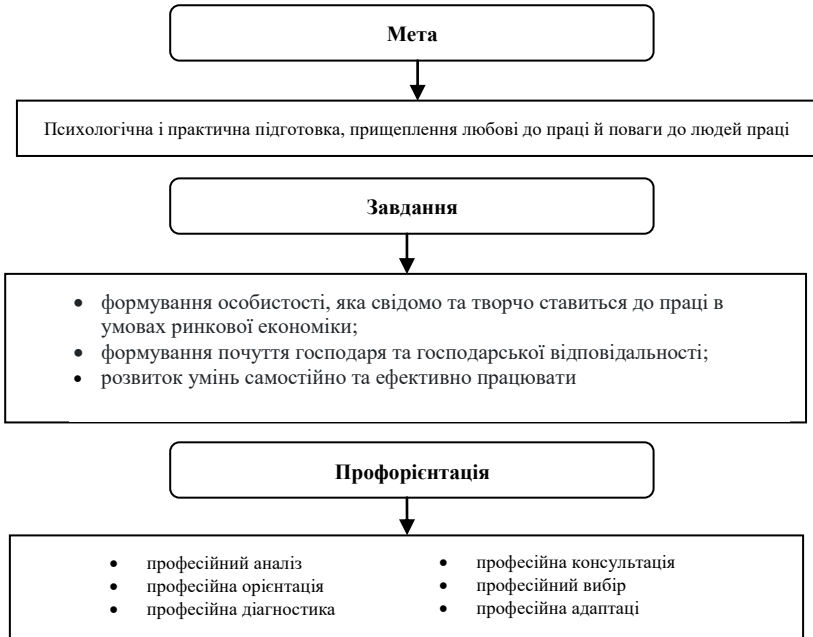
45. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Мета	• зміцнення здоров'я • сприяння гармонійному розвитку особистості • підготовка молоді до праці і захисту України
Завдання і зміст	• виховання відповідального ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя; • формування знань і навичок фізичної культури в житті людини; • забезпечення повноцінного фізичного розвитку студентів; • фізичне, духовне та психічне загартування; • формування потреби у безпечній поведінці, протидія та запобігання негативним звичкам, профілактика захворювань; • створення умов для активного відпочинку студентів
Засоби	• заняття з фізичної культури • сучасні прилади, тренажери
Факультативна робота	• робота секцій фізичної культури після основних занять в спортзалі чи спорт б ЗВО

*Людина народжена для праці.
Праця є її земним щастям.*

К. Ушинський

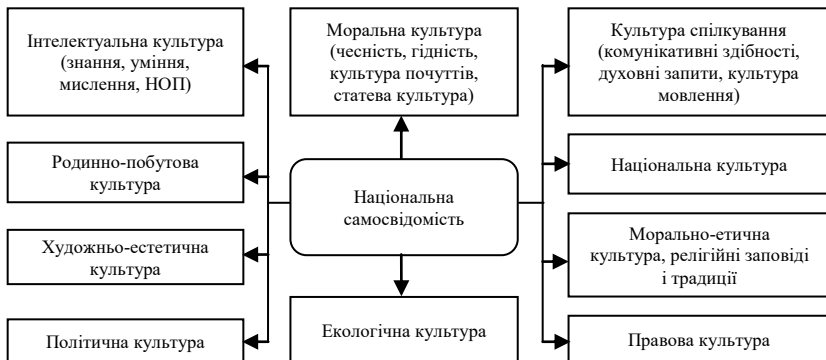
46. ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ

Учитель повинен знати і відчувати, що на його совісті - доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку виховує школа.

В. Сухомлинський

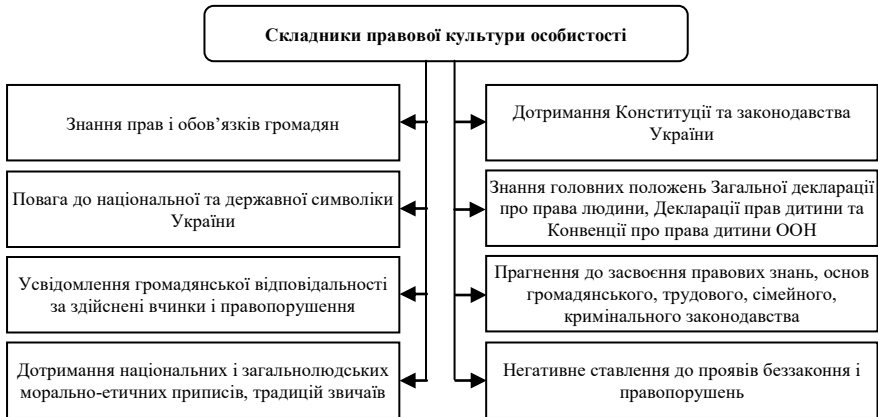
47. ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

З усіх наук, які має знати людина, найважливішою є наука про те, як жити, роблячи якомога менше зла і якомога більше добра

Л. Толстой

48. ПРАВОВА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

День, проведений дитиною серед лісів і полів... вартий багатьох тижнів, проведених за шкільною лавою.

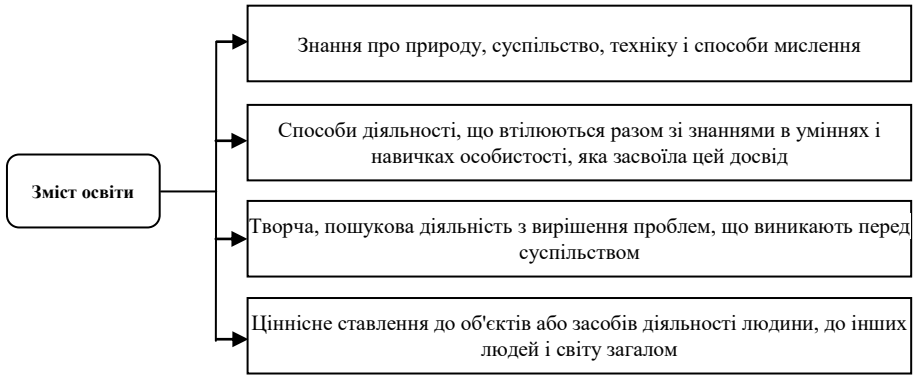
К. Ушинський

49. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

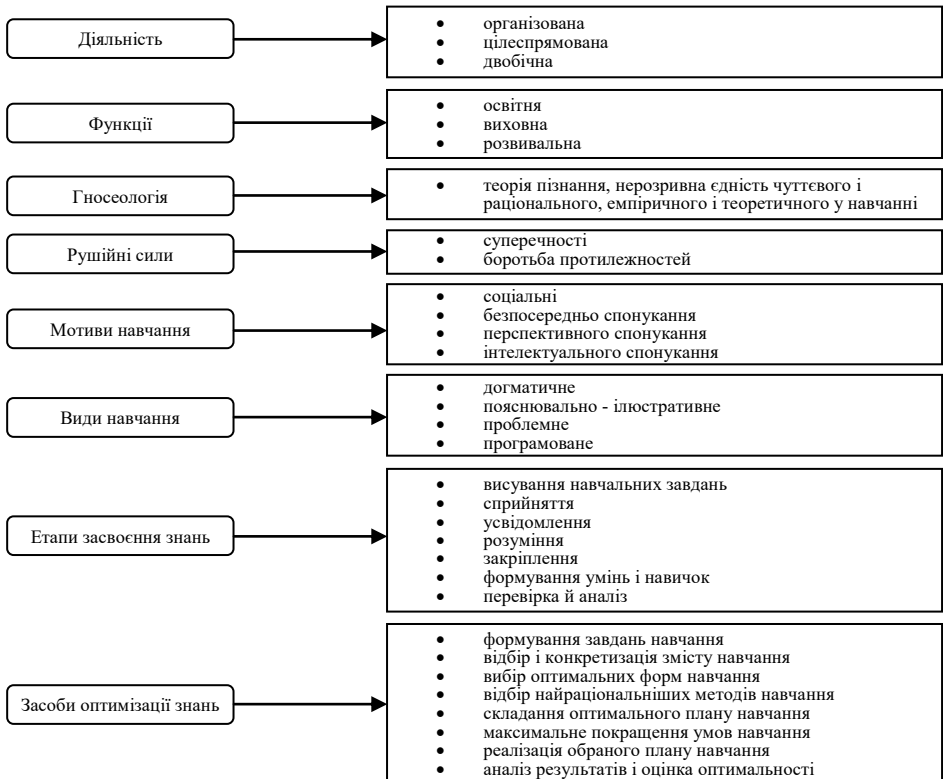

50. ЗМІСТ ОСВІТИ

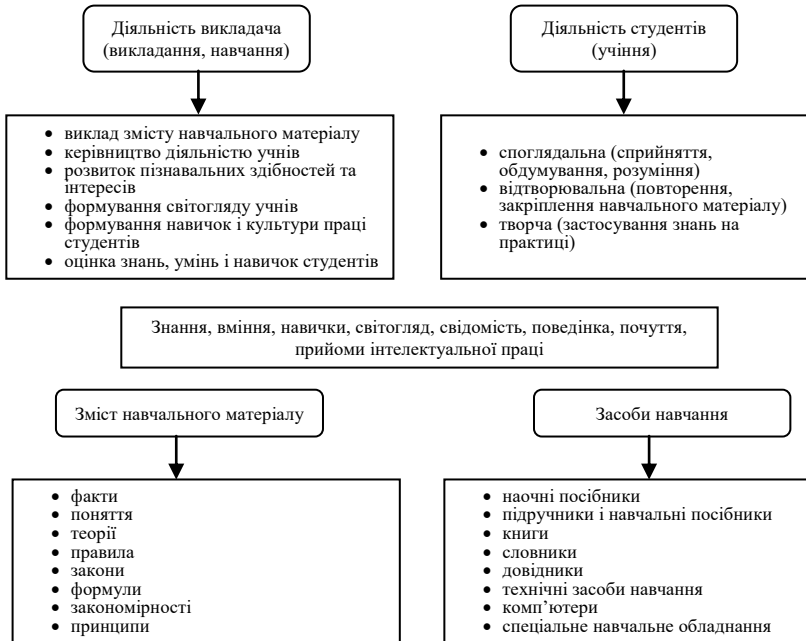
Зміст освіти — система наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей учнів, формування їх світогляду, моральної поведінки, підготовку до суспільного життя

51. СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

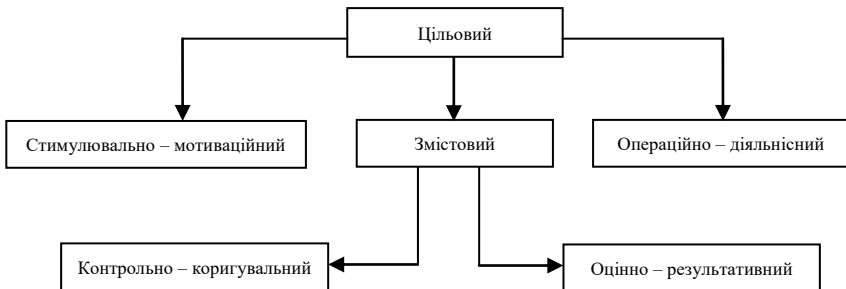
52. СКЛАДНИКИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Що міцніше закладено фундамент знань та ідей у душі учня, то більшу й міцнішу будівлю можна потім звести на цьому фундаменті

К. Ушинський

53. КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процес навчання - це цілеспрямована взаємодія вчителя та учнів, у ході якої розв'язуються завдання освіти, виховання і загального розвитку.

Ю. Бабанський

54. СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

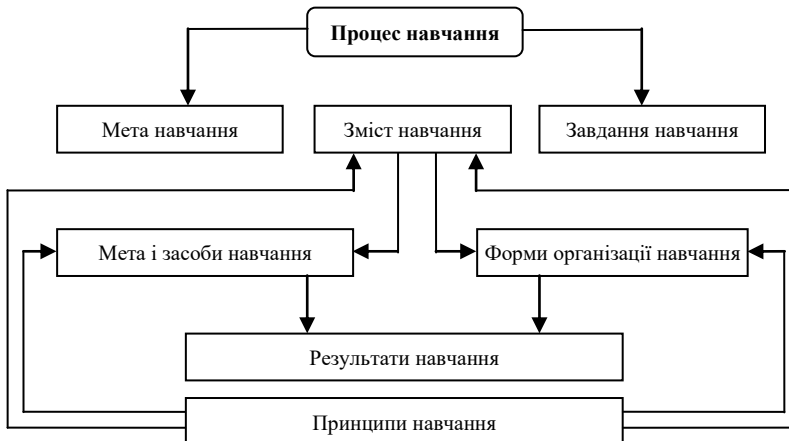

Хто вчить інших той навчає сам себе, не лише тому, що повторенням він зміцнює засвоєні знання, а й тому, шр одержує можливість глибше проникнути у предмет

Я.А. Коменський

55. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ЯК ДИДАКТИЧНА СХЕМА

(за М.М. Скаткіним)

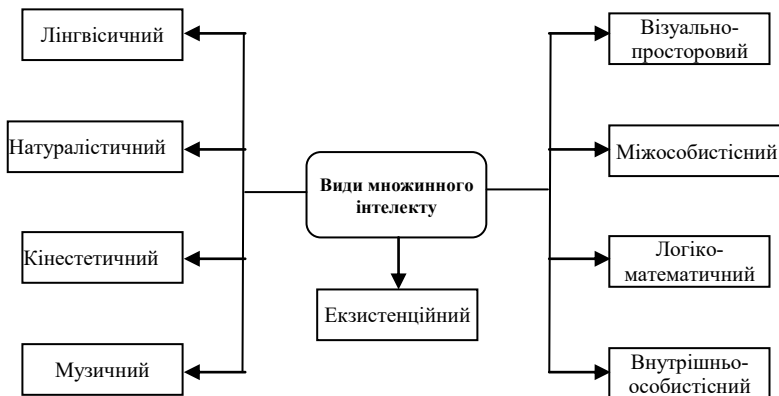
56. ТАКСОНОМІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ Б. БЛУМА

Рівень	Навчальна ціль	Результат навчальних досягнень
Низький рівень	Знання	Запам'ятовування і відтворення здобувачами освіти змісту навчальної інформації, разом із фактами, поняттями, термінами та теоріями
	Розуміння	Здатність здобувачів освіти сприймати викладене й передавати в іншій формі, встановлювати смисл інформації, прогнозувати, ґрунтуючись на раніше отриманій інформації
	Застосування	Уміння за відсутності зовнішньої підказки застосовувати в новій ситуації знання, набуті раніше, використовувати теоретичні знання у життєвій ситуації
Високий рівень	Аналіз	Уміння здобувачів освіти поділяти матеріал на окремі складники, порівнювати частини та встановлювати між ними взаємозв'язки, логіку, класифікувати їх, розуміти структуру їхньої організації
	Синтез	Здатність здобувачів освіти до творчого поєднання частин або елементів у нове ціле з іншими властивостями
	Оцінювання	Уміння здобувачів освіти робити кількісне або якісне оцінювання, що ґрунтується на використанні критеріїв або стандартів, формулювати ціннісні судження про ідеї, дослідження, рішення, методи тощо

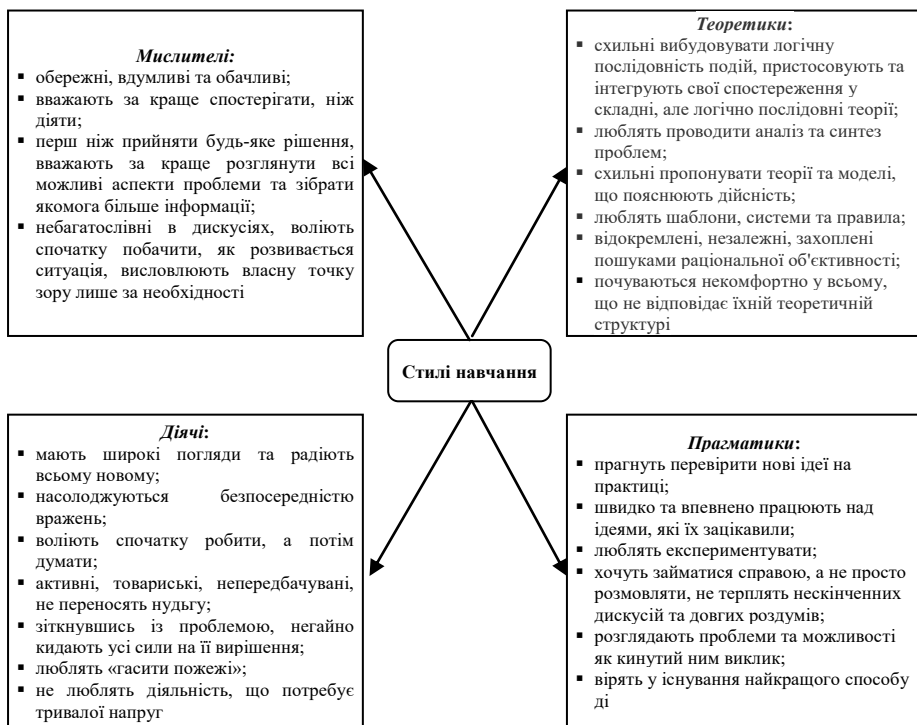
ПИТАЛЬНІ СЛОВА І ДІЄСЛОВА ДЛЯ РІЗНОГО РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Рівень мислення/ навчального результату здобувача освіти	Питальні слова для формулювання запитання відповідного рівня	Дієслова для побудови діяльності здобувачів освіти на відповідному рівні мислення
<i>Здобуття знань (інформації)</i>	Що таке ...? Де ...? Коли ...? Що саме ...? Скільки ...? Які приклади відомі ...?	Визначте, повторіть, складіть список, знайдіть, покажіть, перекажіть, перерахуйте, запам'ятайте, назвіть, відтворіть, зафіксуйте, розкажіть
<i>Розуміння інформації</i>	Як передати іншими словами ...? Як ви розумієте ...? Як пояснити іншими словами ...?	П'яніть, опишіть, розпізнайте, розташуйте, оберіть, перекладіть, перекажіть своїми словами, підкресліть
<i>Використання, застосування інформації</i>	У яких ще ситуаціях можна застосувати ...? Хто може використовувати ...? Чим може бути корисне ...? Що може зашкодити ...?	Застосуйте, використайте, продемонструйте, поясніть, обчисліть, оберіть, завершіть, дослідіть, проведіть експеримент, проілюструйте, розрахуйте
<i>Аналіз</i>	Які основні елементи ...? З чого складається ...? До якої групи належить ...? Які причини ...? Яким чином працює ...? Які функції ...? У чому схожість (відмінність) ...? Що спільного між ...? Як пов'язані ...?	Визначте частини, причини, ознаки, наслідки, встановіть послідовність, розділіть, розбийте, розберіть, структуруйте, порівняйте, зіставте
<i>Синтез</i>	Про що свідчить наявність таких елементів, як ...? Який висновок можна зробити з фактів ...? Поясніть, чому ...? Що потрібно ...? Чому ви думаєте? Чому ви вважаєте ...? Як зробити ...?	Згрупуйте, зберіть, скомбінуйте, складіть, створіть, розробіть, сформулюйте, узагальніть, об'єднайте, придумайте, змініть, організуйте, сплануйте, підготуйте, запропонуйте, перегрупуйте, встановіть, замініть
<i>Оцінювання</i>	Добре чи погано ...? Які переваги та недоліки ...? Правильно чи помилково ...? Ефективно чи не ефективно ...? Чи згодні ви що ..., чому ...? Чи правильно, що ..., чому ...?	Оцініть, порівняйте. Що найкраще, хто правий, чому це саме важливо, доведіть, переконайте, обґрунтуйте, прекоментуйте, підтримайте, перевірте, оцініть

57. ТЕОРІЯ ГОВАРДА ГАРДНЕРА МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ

58. СТИЛІ НАВЧАННЯ

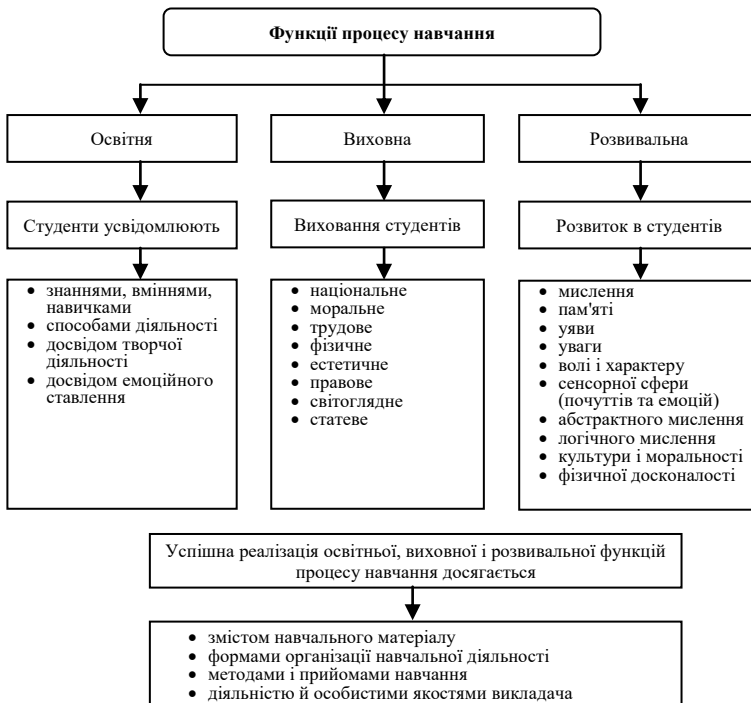
59. ГОЛОВНІ ЕТАПИ ЗАСВОЄННЯ ЗНАЬ

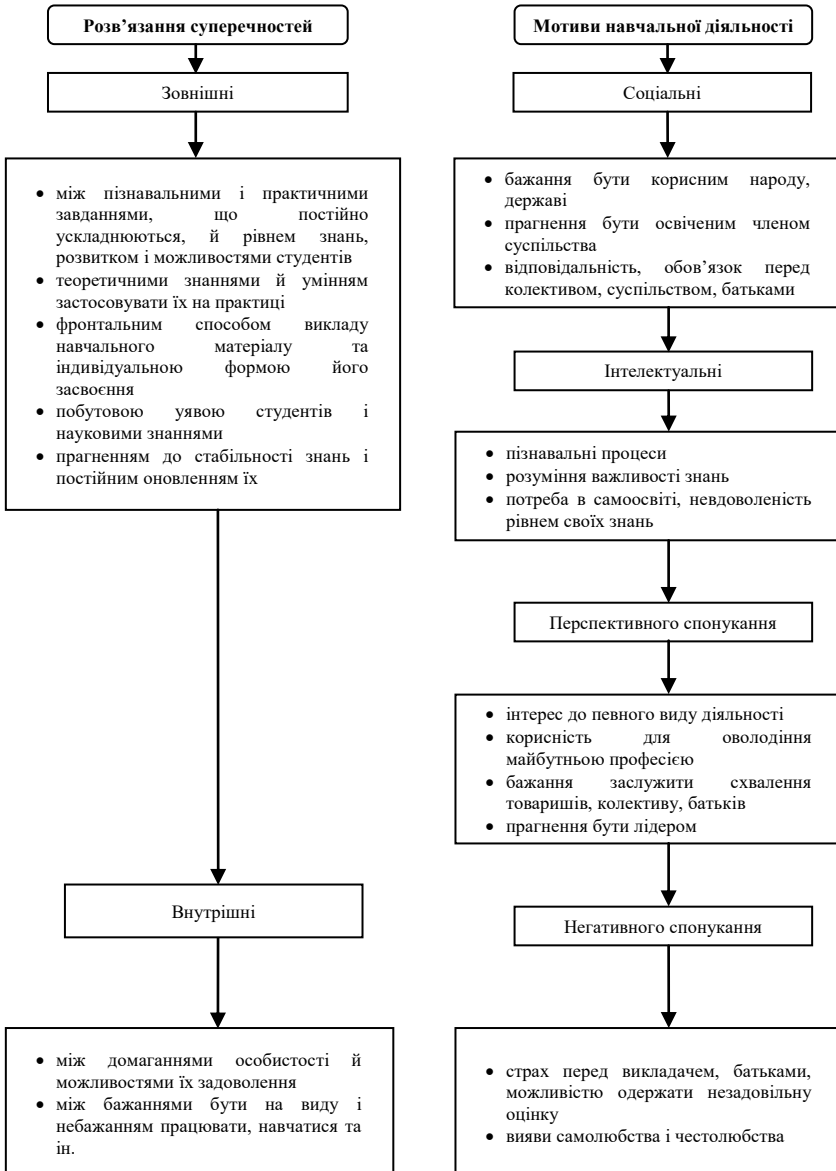
Освіта — це те, що залишається, коли ми вже забули все, чого нас вчили

Джордж Галіфакс

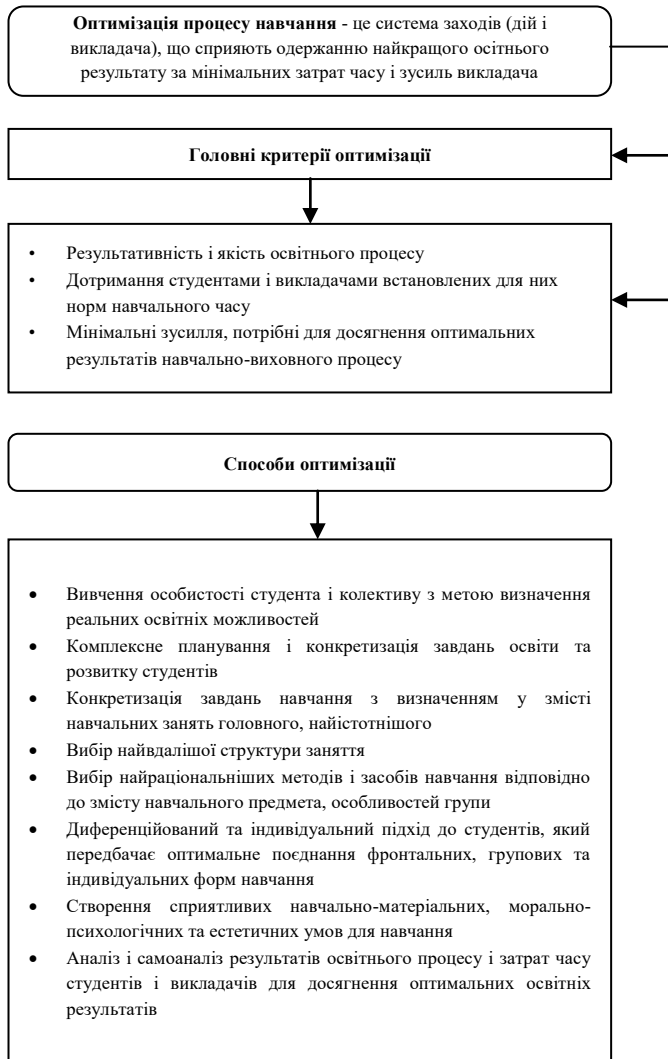
60. ФУНКЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

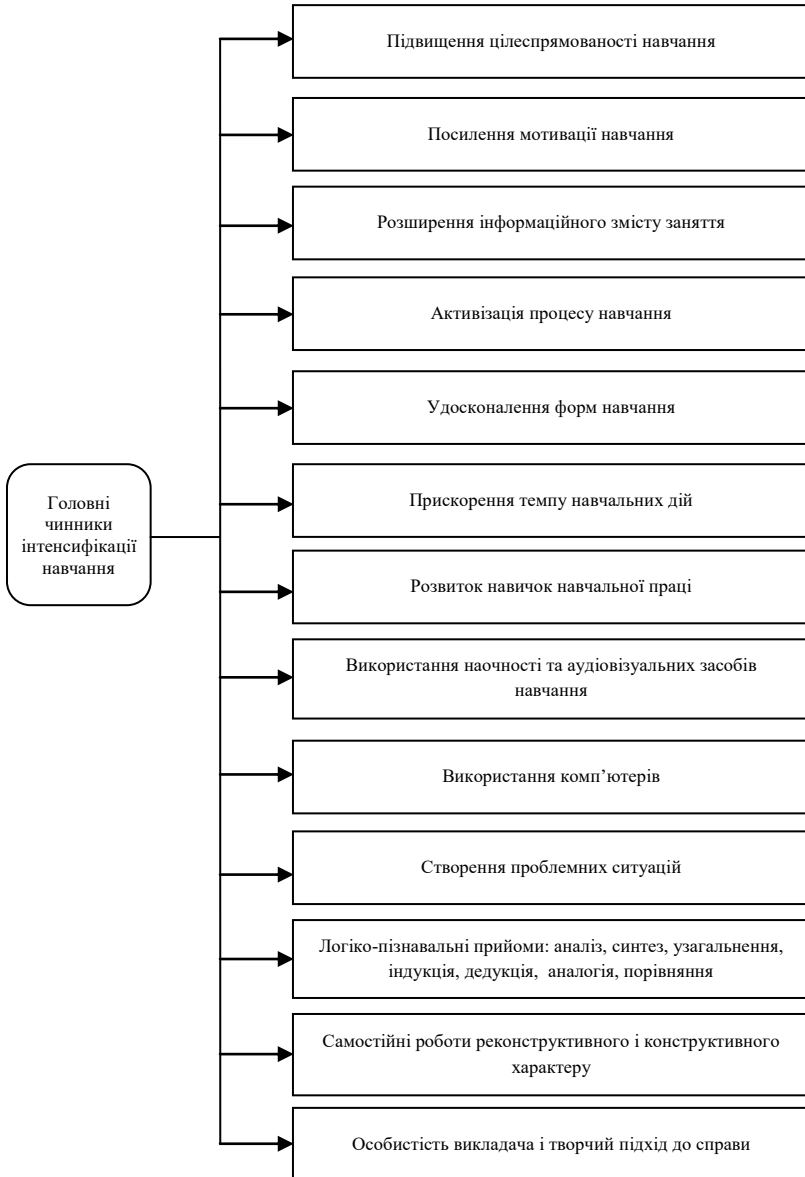
61. РУШІЙНІ СИЛИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

62. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

63. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ

*Нудні уроки придатні лише на те, щоб
вселити ненависть і до тих, хто їх викладає,
і до усього, що викладається*
Жан Жак Руссо

64. ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

Науковості	Наука є не що інше, як відображення дійсності (Ф. Бекон)
Єдності навчання і виховання	Освіта надає людині гідність, та й раб починає усвідомлювати, що він не народжений для рабства (Дені Дідро)
Системності і послідовності	"Лише система... дає нам повну владу над нашими знаннями. Голова, наповнена уривчастими, безладними знаннями, схожа і на комору, в якій усе в безладі і де сам господар нічого не знайде" (К. Ушинський)
Свідомості активності і самостійності	"Навчання є праця й повинне залишатися працею. Але працею, сповненою думки, так, щоб сама цікавість навчання залежала від серйозної думки. А не від будь-яких прикрас, що не стосуються справи" (К. Ушинський)
Полікультурності	"Настане день, коли єдиним полем битви будуть ринки, відкриті для торгівлі, і уми, відкриті для ідей" (В. Гюго)
Наочності	"Що різноманітніші чуттєві сприйняття навчального матеріалу, то міцніше він засвоюється" (Я.А. Коменський)
Доступності	"Принцип доступності вимагає будувати навчальний процес відповідно до вікових можливостей учнів, рівня їхньої підготовленості й загального розвитку" (П. Щербань)
Грунтовності	"Чим міцніший закладено фундамент знань та ідей у душі учня, то більшу і міцнішу будівлю можна потім звести на цьому фундаменті " (К. Ушинський)
Індивідуального підходу	"Розумові сили і можливості дітей неоднакові" (В. Сухомлинський)
Стимулювання до навчання	"Неможливо досягти належного ефекту, якщо не забезпечено належної мотивації діяльності, позитивного ставлення до неї" (Ю. Бабанський)

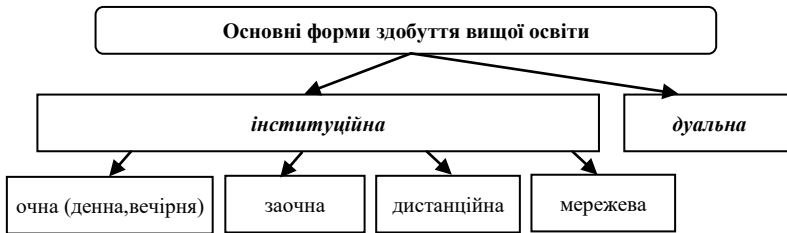
ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ВИДИ

НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Навчання, впливаючи на розум, почуття і волю, гармонійно виховує цілісну людину

А. Дістервег

65. ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Очна (денна, вечірня) форма здобуття вищої освіти - це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає проведення навчальних занять та практичної підготовки не менше 30 тижнів упродовж навчального року.

Заочна форма здобуття вищої освіти - це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти шляхом поєднання навчальних занять і контрольних заходів під час короткочасних сесій та самостійного оволодіння освітньою програмою в період між ними. Тривалість періоду між навчальними заняттями та контрольними заходами не може бути меншою, ніж один місяць.

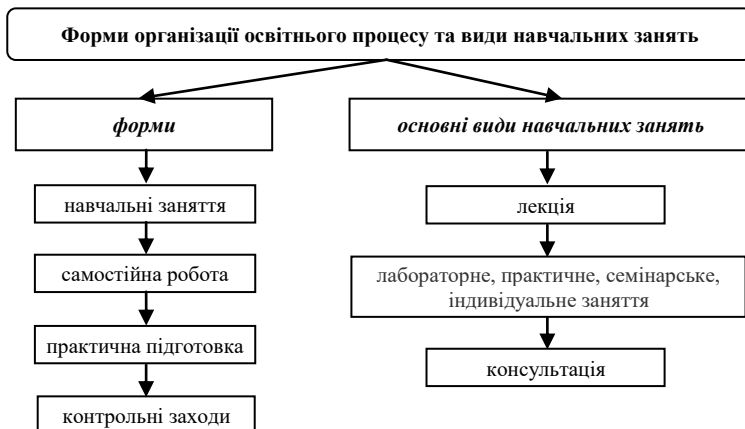
Дистанційна форма здобуття освіти - це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Мережева форма здобуття вищої освіти - це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю закладу вищої освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах.

Дуальна форма здобуття вищої освіти - це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом від 25 відсотків до 60 відсотків загального обсягу освітньої програми на основі договору. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору.

Закон України «Про вищу освіту»

66. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Добрий приклад кращий за сто слів.

Народна мудрість

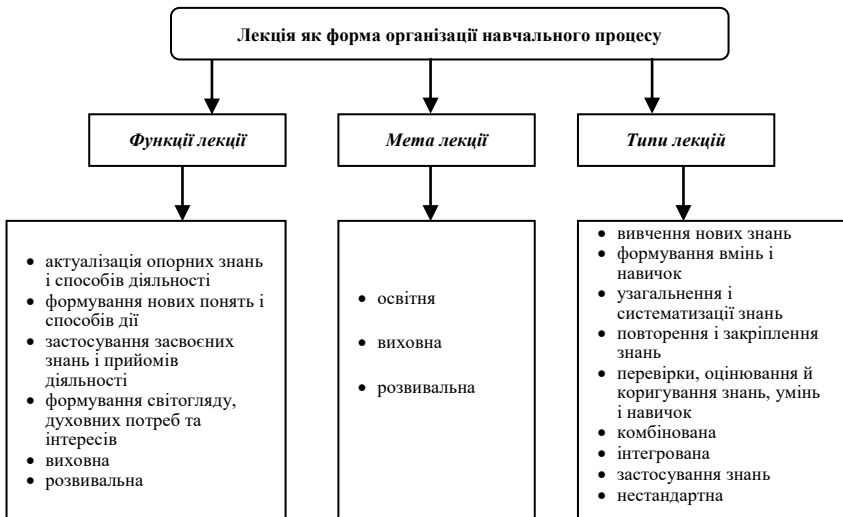
67. АКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

*Сильним, досвідченим стає педагог,
який вміє аналізувати свою працю*

В. Сухомлинський

68. ЛЕКЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Учитель має бути живим взірцем доброчливості, безмежно любити свою справу, ставитися до дітей по-батьківському.

69. СТРУКТУРА КОМБІНОВАНОЇ ЛЕКЦІЇ

До хорошого уроку вчитель готується все життя.

Я.А. Коменський

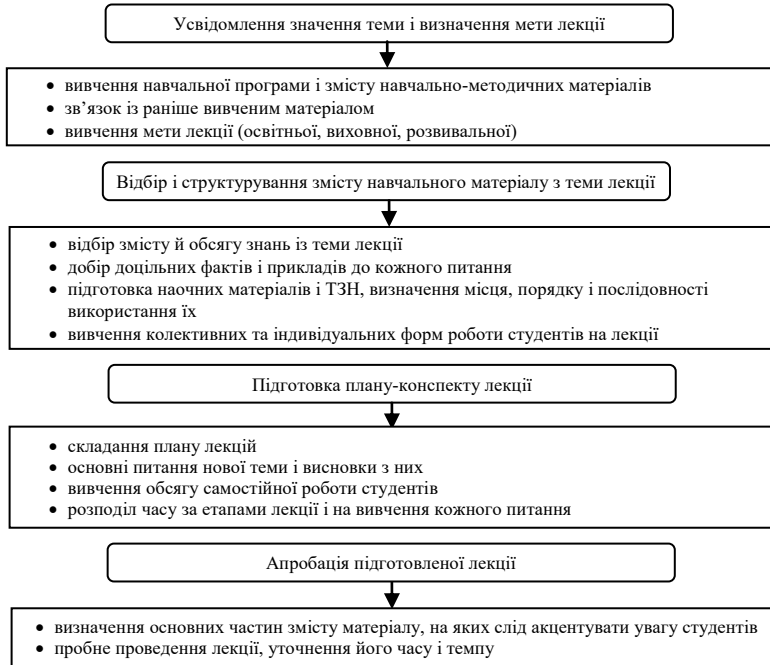
70. ВИМОГИ ДО СУЧАСНОЇ ЛЕКЦІЇ

Посада вчителя настільки прегарна, як жодна інша під сонцем.

Я.А. Коменський

71. ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ДО ЛЕКЦІЇ

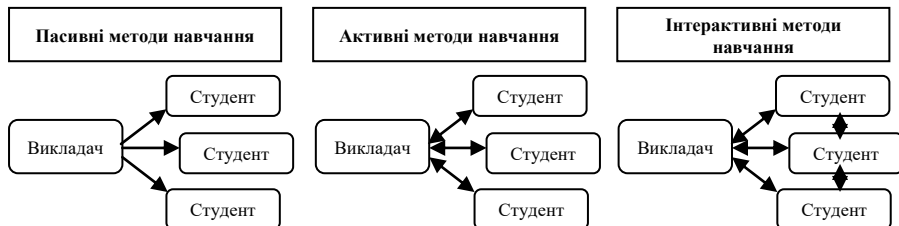
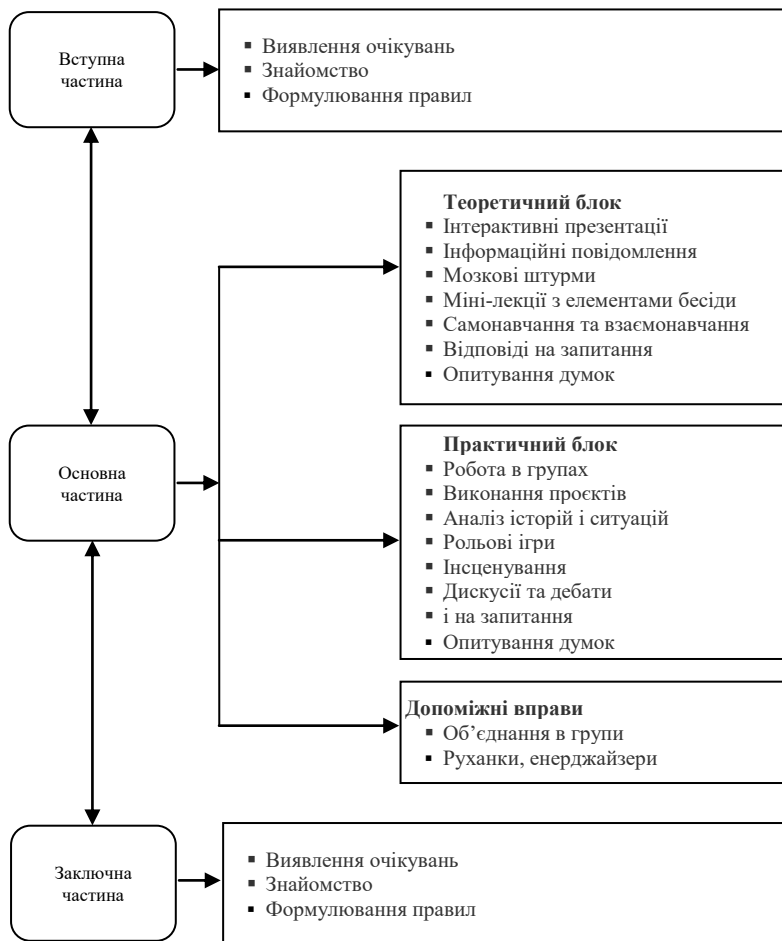
72. СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

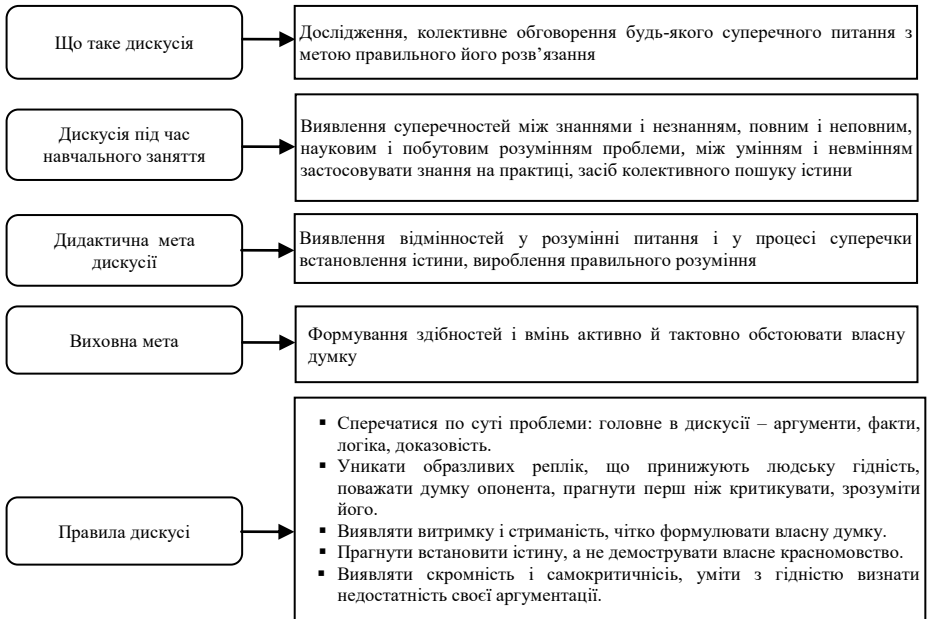
Розум полягає не лише у знанні, але й у вмінні застосовувати ці знання.

Аристотель

73. СТРУКТУРА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

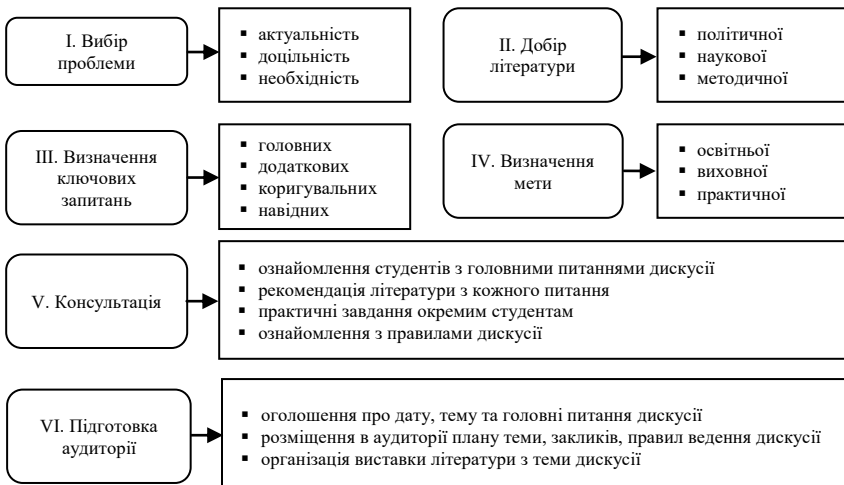
74. ДИСКУСІЯ НА НАВЧАЛЬНОМУ ЗАНЯТТІ

Слово – це найважливіший педагогічний інструмент, його нічим не замінити

В. Сухомлинський

75. ПІДГОТОВКА ДО ДИСКУСІЇ

76. СТРУКТУРА ДИСКУСІЇ

Ваша думка мені глибоко ворожа, проте за ваше право висловлювати її я готовий пожертвувати власним життям.

Вольтер

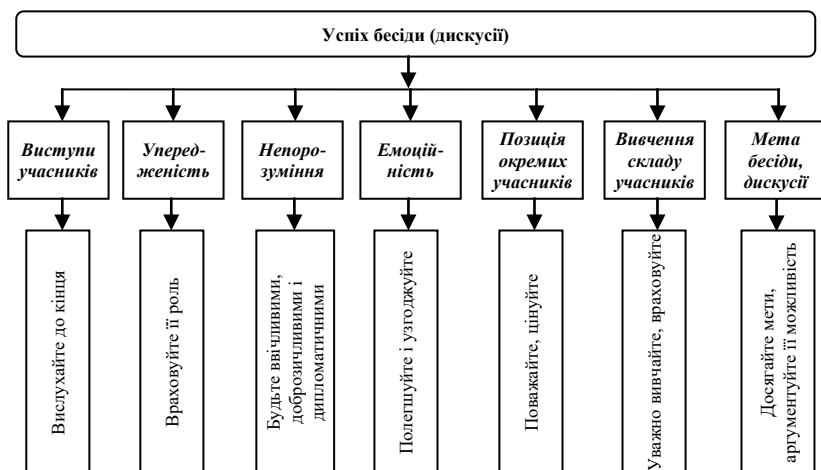
77. ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА ДИСКУСІЇ

Не вчи дитину штурханами, а добрими словами.

Народна мудрість

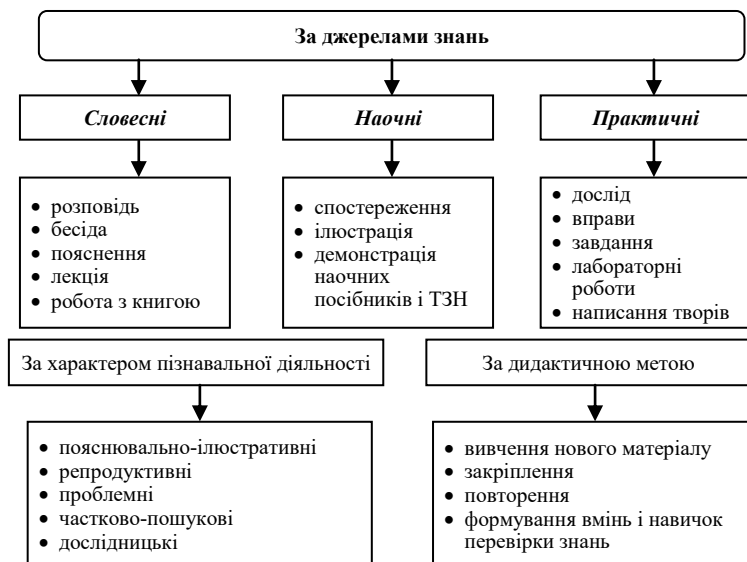
78. ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВЕДЕННЯ БЕСІДИ ЧИ ДИСКУСІЇ

Ніщо не може бути важливішим у світі, ніж уміння бачити предмет з усіх боків і серед тих відносин, в які він поставлений.

К. Ушинський

79. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Уміння є ознаками таланту.

І. Кант

80. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

(за А.М. Алексюком)

На основі зовнішніх форм прояву методів навчання	• Словесні • Наочні • Практичні
На основі внутрішньої психологічної сторони	• Пояснювально-ілюстративні • Репродуктивні • Проблемні • Частково-пошукові • Дослідницькі
На основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань студентами	• Аналіз і синтез • Порівняння • Індукція і дедукція
Методи творчо-перетворювальної роботи вчителя з керування учінням і самоосвітою	• Під безпосереднім керівництвом викладача • Самостійна робота студентів
Бінарні методи навчання	

81. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

(за Ю.К. Бабанським)

Знання не можуть бути перелиті, немов із посудини, з однієї душі в іншу.

Платон

82. МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Будь-яка програма викладання, будь-яка метода виховання, якою б гарною вона не була, якщо не перейшла в переконання вихователя, залишається мертвою буквою, що насправді не має ніякої сили.

К. Ушинський

83. ФУНКЦІЇ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

ФУНКЦІЇ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
(за В.О. Онищуком)

Головне достоїнство гімназичного викладача полягає в тому, щоб він умів виховувати учнів своїм предметом

К. Ушинський.

84. МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

I підгрупа	II підгрупа
Методи стимулювання інтересу до навчання	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності
- Пізнавальні ігри - Навчальні дискусії - Створення емоційно-моральних ситуацій	- Переконання в значущості навчання - Висунення вимог - Вправи з виконання вимог - Заохочення і покарання

Не лише у вихованні, а й у навчанні лаконічний учитель - найкращий. Ті, що хибують на багатослів'я - найгірші

А. Дістервег

85. ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

№ з/п	Назва методу	коли, де виник	Хто автор	де може домінувати
1	Сократична бесіда	V ст. до н. е.	Сократ	на лекції, консультації
2	Катехізис	XII – XIII ст.. н. е.	Європейські релігійні діячі, наставники	на семінарі, лекції, залікові, іспити

86. ВИМОГИ ДО СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Даруй себе дітям! Будь терплячим у чеканні дива і будь готовим до зустрічі з ним у дитинстві!

III. Амонашвілі

87. ВИМОГИ ДО НАОЧНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Золоте правило дидактики: все, що тільки можна, надавати для сприйняття почуттями...

Я.А. Коменський

88. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ МЕТОДІВ ВИПАДКІВ (CASE) ТА СИТУАЦІЙ (SITUATION) (за Г.О. Ковальчук¹)

Метод випадків	Метод ситуацій
Обсяг опису випадку не може перевищувати 1 сторінки друкованого тексту	Обсяг опису ситуацій може досягти 3-5 сторінок.
Опис випадків не передбачає рекомендацій або додаткових нормативних актів, інструкцій, законів і т.ін.	До опису додається список рекомендованої літератури, різноманітні додаткові джерела інформації.
Частіше за все опис є інтерпретацією особистого досвіду.	Як правило, під час занять використовуються ситуації з газет, часописів, із практичної діяльності.
Студенти отримують та аналізують випадок під час проведення занять.	Опис ситуації студенти отримують за декілька днів до заняття та аналізують його в процесі заняття.
Під час аналізу випадків студенти можуть ставити додаткові питання і викладач, відповідаючи на них, вводить додаткову інформацію.	В ході проведення занять додаткові питання не ставлять та додаткову інформацію від викладача не отримують.

¹ Ковальчук Г.О. Методика викладання економіки. - К.: КНЕУ, 2000.

ТЕМА 7. ВИДИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

У ВИЩІЙ ШКОЛІ

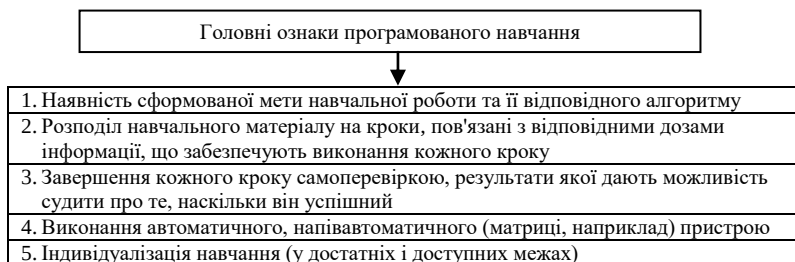
Спочатку ази та буки, а потім підуть науки.

Народна мудрість

89. ПРОГРАМОВАНЕ НАВЧАННЯ

90. ГОЛОВНІ ОЗНАКИ ПРОГРАМОВАНОГО НАВЧАННЯ

91. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ПРОГРАМОВАНОГО НАВЧАННЯ

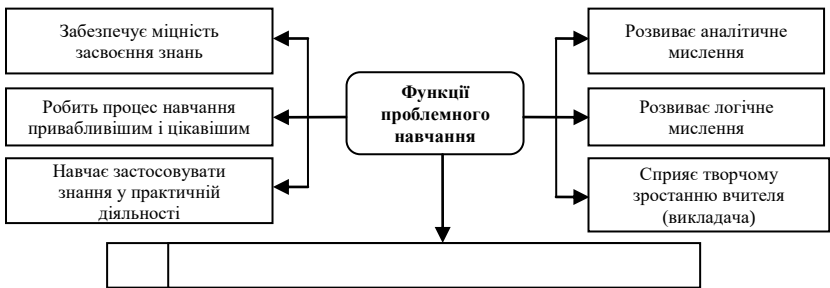
Позитивні риси	Негативні риси
• індивідуалізація навчання; • активізація самостійної роботи студентів, розвиток їхньої уваги, спостережливості; • зворотний зв'язок забезпечує ґрунтовність засвоєння матеріалу; • робота за алгоритмом сприяє їхньому логічному мисленню; • виконання роботи у визначеному форматі виховує дисципліну; • об'єктивність визначення рівня засвоєння знань, навичок, умінь.	• виконання студентом завдань за шаблоном не сприяє формуванню творчого мислення; • діяльність студентів за алгоритмом формує лише виконавські здібності, негативно позначається на розвитку творчого мислення, що необхідно майбутньому інженеру; • розроблення посібників з програмованого навчання носить громіздкий характер; • програмові посібники швидко застарівають; • зміст питань, які перевіряють знання, не передбачає проблемності.

92. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ

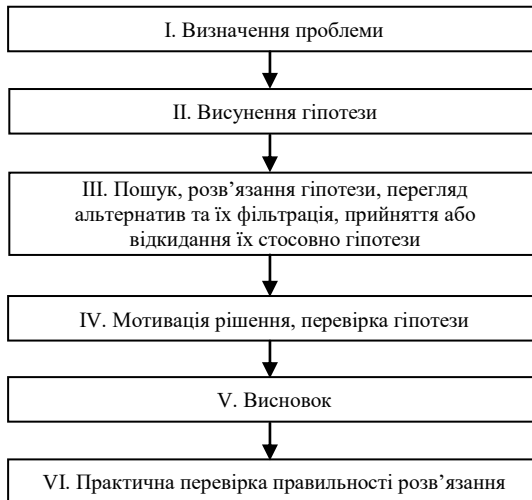

Незвичність думати в дитинстві позбавить цієї здатності і на решту життя.
Ж.-Ж. Руссо

93. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

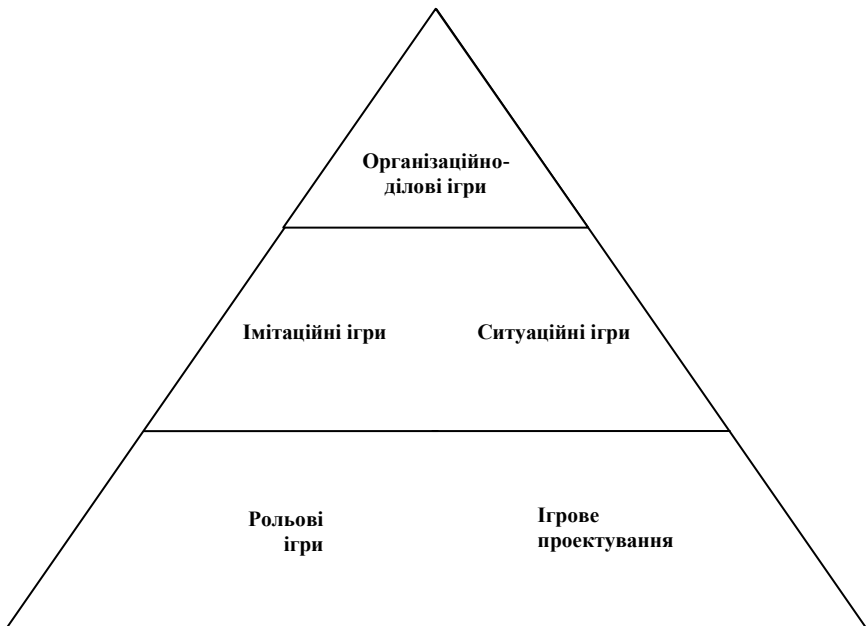
94. ПРОБЛЕМНИЙ ВИКЛАД ЗНАНЬ

95. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

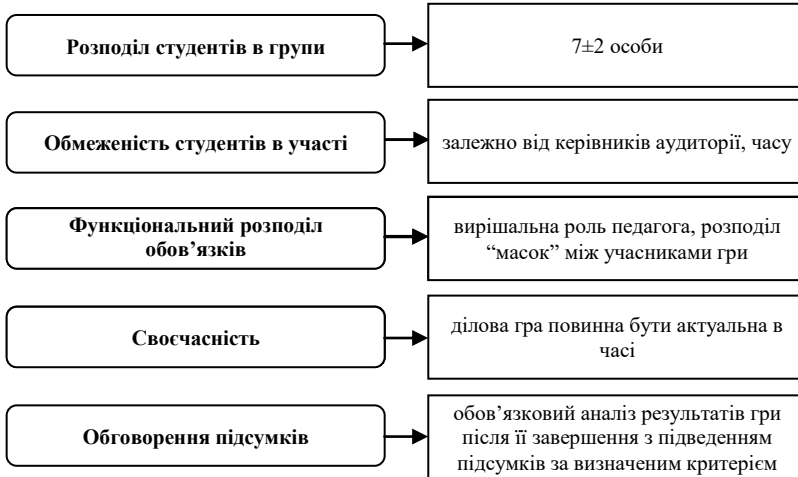
<i>Позитивні риси</i>	<i>Негативні риси</i>
▪ Розвиток різноманітних аспектів мислення, самостійності, критичності, нестандартності; ▪ Формування позитивних рис особистості (активності, рішучості, відповідальності); ▪ Становлення комунікативних умінь (слухати та чути, висловлюватися та дискутувати); ▪ Технологія проблемного навчання забезпечує ґрунтовність знань, тому що їх здобувають, по-перше, в процесі кропіткої самостійної діяльності; по-друге, у процесі проблемного навчання спрацьовує відомий в психології цікавий «ефект незавершеної дії», відкритий Б.В. Зейгарником.	▪ Вирішення проблеми потребує значно більше часу; ▪ Розробка технології проблемного навчання вимагає від викладача вищого рівня педагогічної майстерності і додаткового часу на підготовку методичних матеріалів.

96. КЛАСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІГОР

Не користь книжку читати, коли вершки хапати.

97. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВИХ ІГОР

98. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ДІЛОВИХ ІГОР

<i>Позитивні риси</i>	<i>Негативні риси</i>
- Емоційна насиченість; - Шліфування професійних навичок; - Післяігрове обговорення робить знання більш ґрунтовними; - Оперативний зворотній зв'язок.	- Складність в підготовці до заняття для викладача; - Викладач повинен бути уважним і доброзичливим; - Велике психологічне навантаження на всіх учасників гри, особливо на ведучого; - Студенти можуть бути не готові до проведення гри; - Не всі викладачі можуть провести ділову гру, необхідно бути до певної міри актором; - Можуть виникнути організаційні ускладнення з заміною викладача, що готував гру, з відсутністю вільних аудиторій, з недостатньою підготовленістю асистентів і т. ін.

99. СТРУКТУРА ОДНОГО НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ

(за проф. А.М. Алексюком)

а в

повному розумінні й умілому застосуванні

100. ПОЗИТИВНІ І НЕГАТИВНІ РИСИ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ

<i>Позитивні риси</i>	<i>Негативні риси</i>
- Технологічна чіткість, що базується на науково - обґрунтованих завданнях, - Рейтингова система контролю об'єктивніше оцінює рівень знань та навичок студентів; - Розвиток індивідуальної самостійної роботи, яка базується на використанні наочного роздаткового матеріалу, методичних рекомендацій, достатній кількості посібників (або текстів лекцій).	- потребує від викладача багато часу на підготовку; - багато годин передбачається на самостійну роботу студентів (безконтрольну); - практичні заняття, що проводилися з усією групою, неможливо відпрацювати індивідуально.

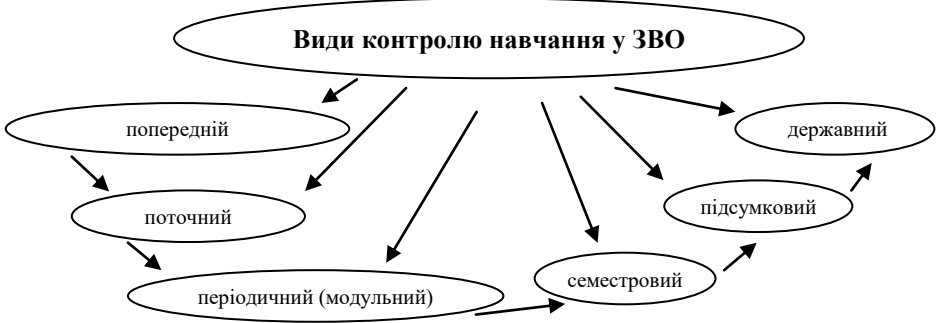
101. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З КУРСУ ПЕДАГОГІКИ

ТЕМА 8. КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

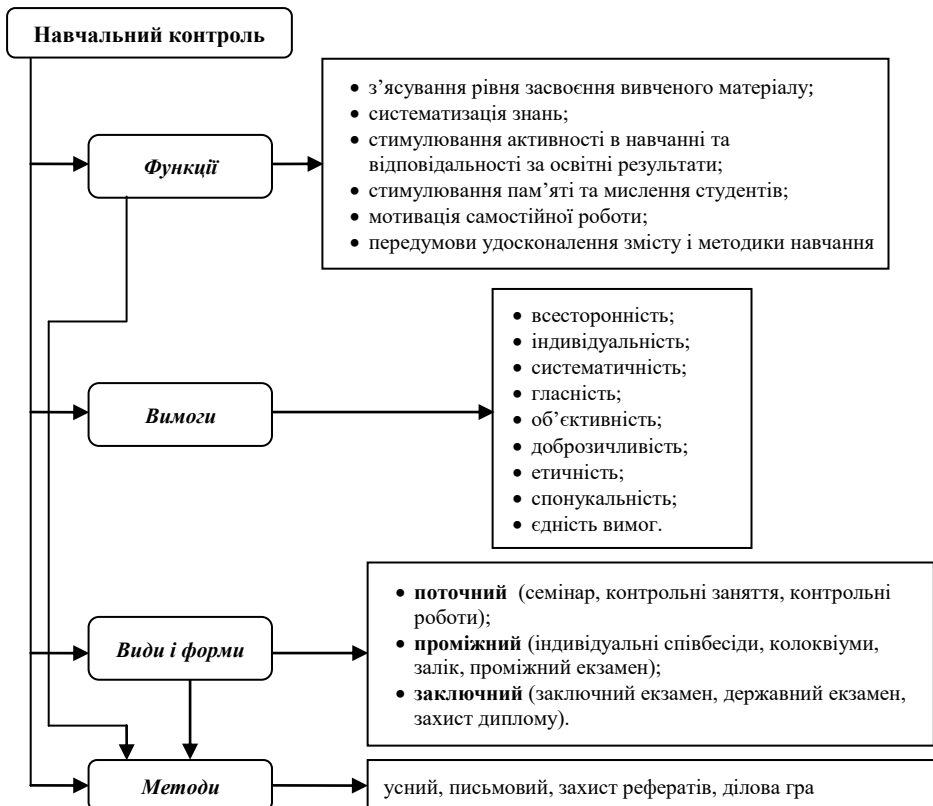
*Якщо в когось щось погано виходить,
то це означає, що він занадто мало
займається своїми робітниками.*

А.Моріта, президент фірми "Соні"

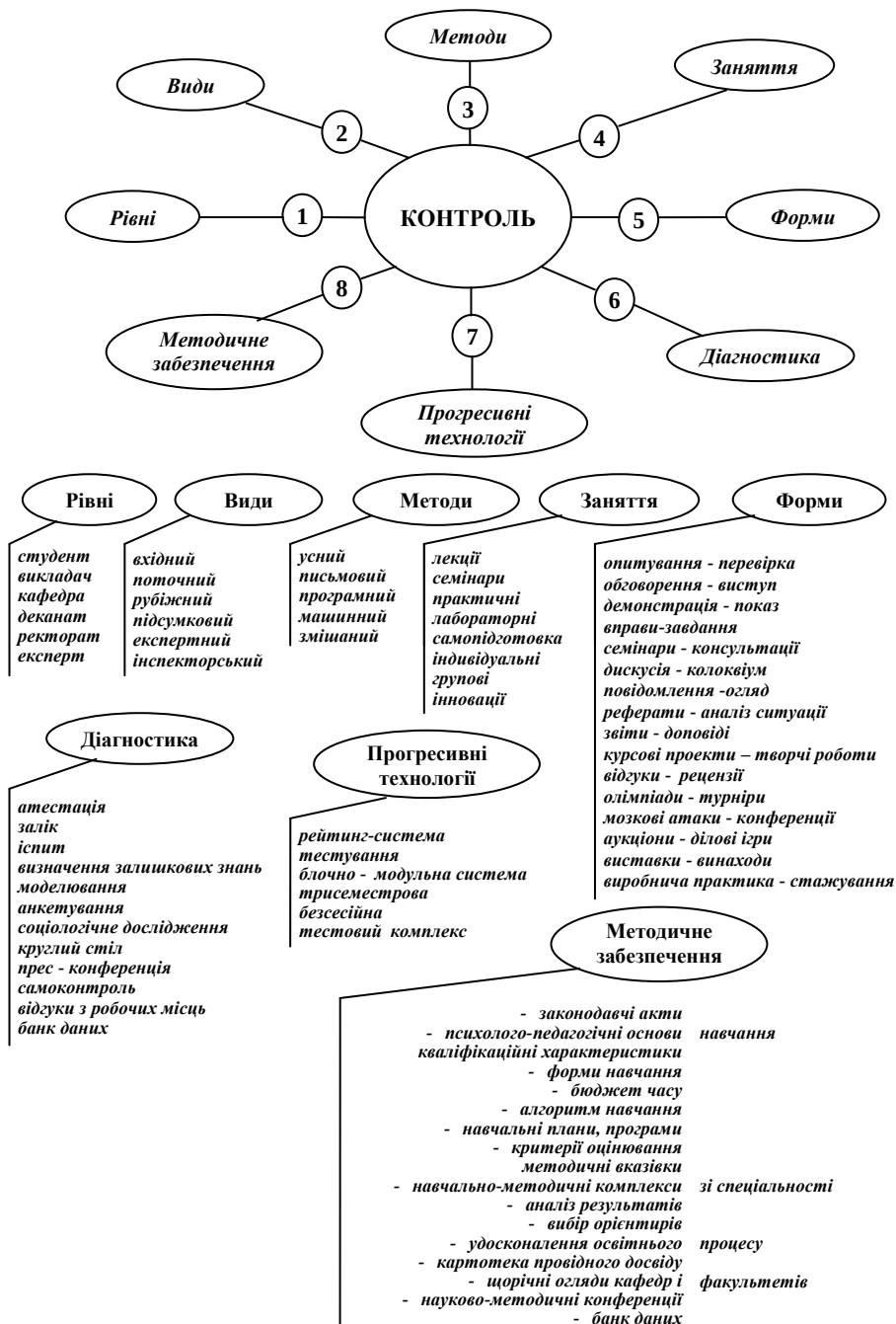
102. ВИДИ КОНТРОЛЮ НАВЧАННЯ У ЗВО

103. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

104. СТРУКТУРНА СХЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

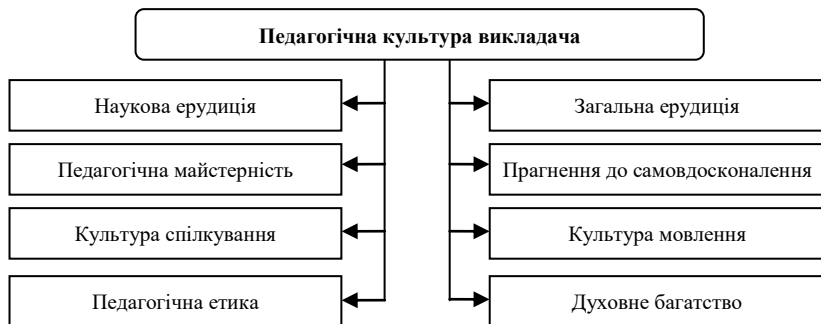

ТЕМА 9. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Педагогічне безкультур'я й невігластво починається там, де вчитель, не розуміючи духовного світу дитини намагається перетворити дитячу беззахисність на клітку.

В. Сухомлинський

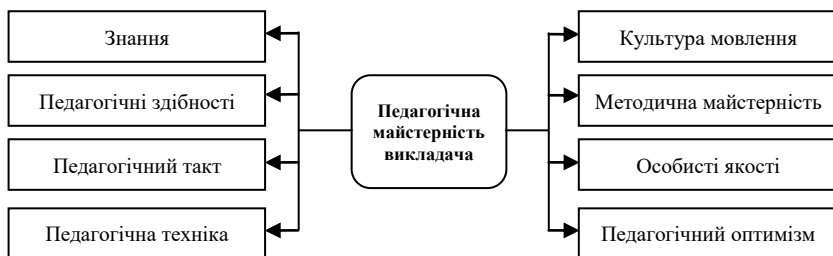
105. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ВИКЛАДАЧА

Педагогічна майстерність - це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, основу якого складають професійні знання, вміння і здібності.

А. Макаренко

106. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

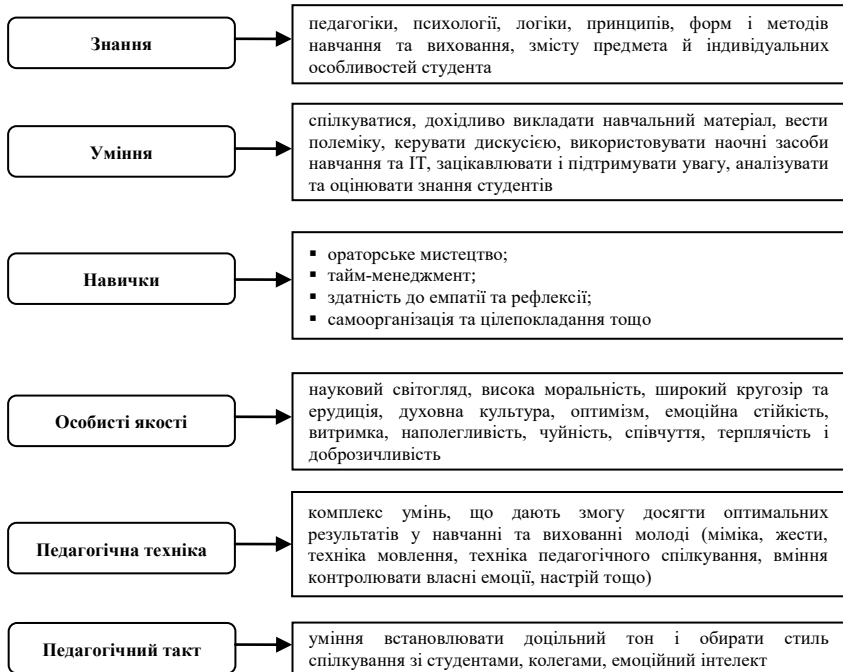
107. ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

(250 компонентів)

Велике мистецтво прищеплювати людям прекрасні ідеї, які вчать жертвувати всім для

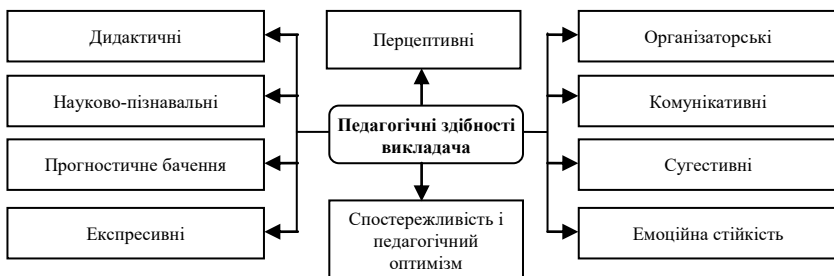
108. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Мудрість влади педагога полягає в тому, щоб моя воля стала бажанням дитини.

В. Сухомлинський

109. ВИДИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Не треба оцінювати себе вище за свої здібності, проте й не потрібно себе принижувати.

Й. Гете

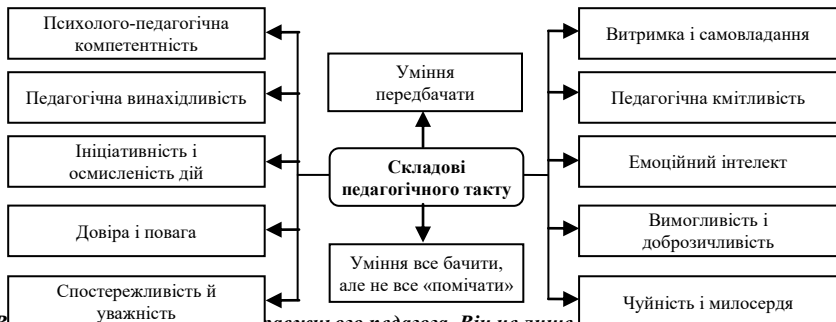
110. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Дидактичні	→	становлять основу вміння дохідливо, цікаво, чітко і зрозуміло викладати матеріал
Організаторські	→	вміння організувати, захопити слухачів різними видами суспільно-корисної діяльності, створити колектив і зробити його інструментом, за допомогою якого формується відповідна структура особистості
Комунікативні	→	здібності, що дозволяють встановлювати правильні стосунки зі студентами, впливати на колектив, створювати здорову громадську думку
Перцептивні	→	здібності й уміння проникати у внутрішній світ молоді
Сугестивні	→	здатності за допомогою твердого слова, емоційно-вольового впливу домагатися потрібних результатів виховання
Науково-пізнавальні	→	здібності до оволодіння інформацією, знаннями з відповідної галузі науки, що допомагають викладачеві вільно орієнтуватися у навчальному матеріалі
Емоційна стійкість	→	здатність контролювати себе, володіти ситуацією
Спостережливість	→	не лише в умінні бачити, чути, а й у наявності інтересу до того, на що спрямовано увагу. Уміння передбачати хід педагогічного
Педагогічний оптимізм	→	оптимістичне прогнозування – провідна професійно-педагогічна здібність, опора на позитивне в становленні особистості

Педагогічний такт у широкому розумінні – це спеціальне професійне уміння вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найефективніший за даних обставин засіб виховного впливу.

І. Синиця

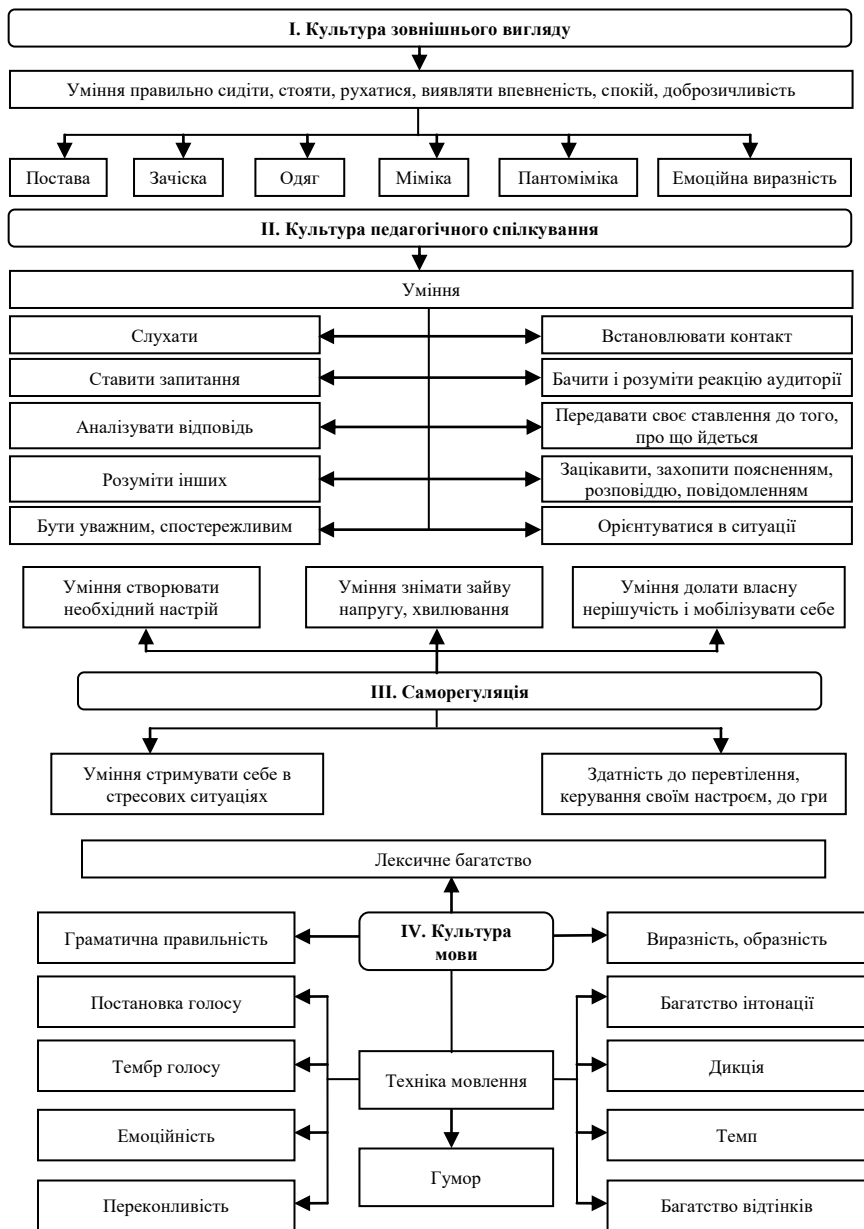
111. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ

Вміння передбачати розвиток кожної дитини – це особливе мистецтво педагога. Він не лише передає інформацію, скільки духовна опора дитини, її реальний ідеал.

Микола Амосов

112. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

*Школа повинна дати те, чого треба життю.
М. Грушевський*

113. МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ

Запальна людина	→	Залишатися цілком спокійним, дати можливість учасникам бесіди чи дискусії спростувати її твердження
Позитивна людина	→	Залучати до дискусії у процесі загострення суперечок, давати можливість підбити підсумки бесіди чи дискусії
Зрозуміла людина	→	Запропонувати учасникам бесіди чи дискусії висловлювати свою думку з приводу самовпевнених висловлювань чи тверджень
«Балакун»	→	Максимально тактовно зупинити, обмежити час, нагадати про регламент
Нетямуща людина	→	Запропонувати виступити з легкого питання, заохотити, зміцнити віру в себе
Незацікавлена людина	→	Викликати інтерес, заохотити, наголошуючи на важливості
«Поважний птах»	→	Не вдаючись до відвертої критики, скористатися методом «Так - але»
«Чомучко»	→	Переадресувати запитання для відповіді іншим учасникам бесіди чи дискусії

*Досвідченим стає той педагог, який уміє аналізувати свою працю.
В. Сухомлинський*

114. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛІВ КЕРІВНИЦТВА (за Н.Л. Коломінським)

Загальна психологічна характеристика	Ставлення до підлеглих	Характеристика групових стосунків
I. Стиль переважно директивний (авторитарний)		
Керівник часто похмурий та заклопотаний, у край роздратований. Різкий із людьми. Понад 90% поведінкових дій становлять команди та накази	Офіційний у поводженні з підлеглими. Не схильний враховувати думку колективу	Відсутність довіри, підвищена конфліктність
II. Стиль переважно колегіальний (демократичний)		
Керівник активний, рівний у поводженні, самокритичний	Головна риса – постійний контакт з людьми, схильність до делегування влади, довіра до самостійності підлеглих	Делікатність, толерантність у ставленні один до одного, дружельобність, відсутність конфліктів, творчий підхід до справи
III. Стиль переважно ліберальний		
Недостатньо активний, побоюється конфліктів, прагне до безвідповідальності	Легко погоджується з думкою підлеглих, панібратський у стосунках. Обов'язки не розподіляються, покарання та заохочення, що групуються на зовнішніх враженнях, а не на глибокому аналізі, є суб'єктивними	Непевненість, виникають непередбачені ситуації та конфлікти

Учитель – це той же вчений, але в своїй особливій лабораторії, де він, всебічно вивчаючи учнів, невпинно творить, щоденно веде пошуки найдосконаліших методів проєктування долі і душі людських.
Б. Патон

115. СТРУКТУРА І ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА

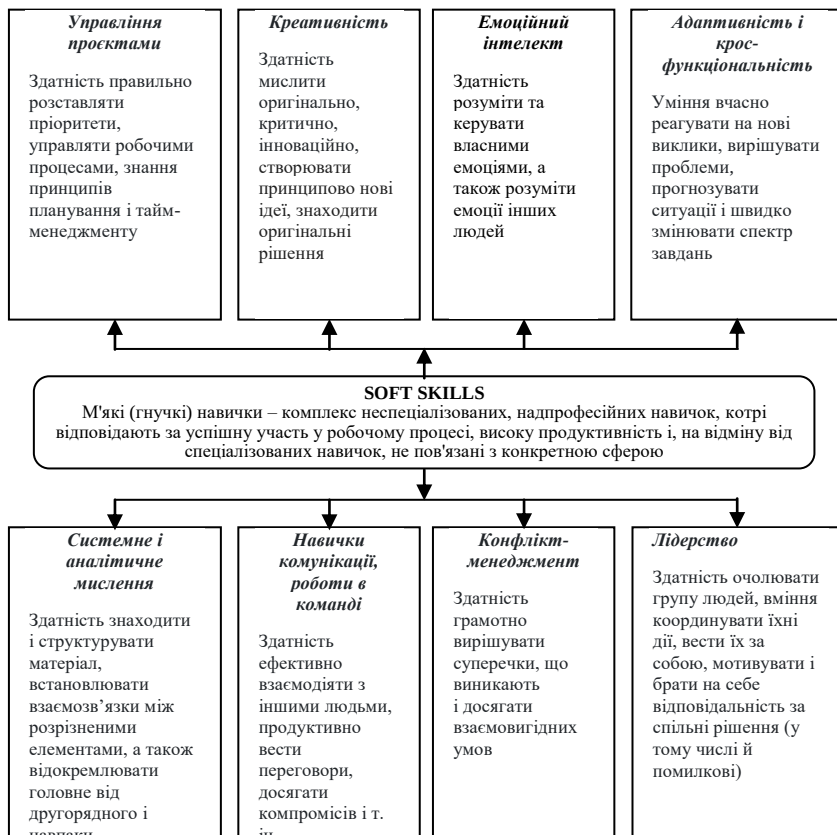
Якщо шлях довгий, не дивуйтеся: заради великої мети його треба подолати

Платон

116. ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

117. SOFT SKILLS ЯК НЕВІД'ЄМНІ СКЛАДНИКИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Top 10 skills of 2025 (WORLD ECONOMIC FORUM)

- Аналітичне мислення та інноваційність
- Активне навчання та навчальні стратегії
- Комплексне вирішення проблем
- Критичне мислення та аналіз
- Креативність, оригінальність і ініціативність
- Лідерство та соціальний вплив
- Стійкість, стресостійкість і гнучкість
- Аргументованість, вирішення проблем і генерування ідей

118. ОЦІНКА СТИЛЮ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Тестова картка

Оцініть поведінку викладача за поданою шкалою:

Риси викладача	Бали	Риси викладача
Доброзичливість	54321	Недоброзичливість
Байдужість	12345	Зацікавленість
Вміння заохочувати	54321	Схильність до пригнічення
Закритість	12345	Доступність
Активність	54321	Пасивність
Жорстокість (не помічає або не хоче бачити, що назріває конфлікт)	12345	Гнучкість (легко розв'язує проблеми, що виникають на занятті)
Диференційованість у спілкуванні зі студентами	54321	Відсутність диференціювання у спілкуванні зі студентами

Обговорюючи заняття, намагайтеся вмотивовано обґрунтувати, чому дії викладача викликали ті чи ті оцінки.

Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду та ерудиції.

В. Сухомлинський

119. ПОРАДИ ДОСВІДЧЕНОГО ВИКЛАДАЧА

Які з цих порад здаються вам найважливішими і чому?

1. Розвивайте власну спостережливість, педагогічну увагу, вміння відчувати емоційний стан студентів.

2. Уповільнений темп заняття — одна з причин порушення уваги і дисципліни студентів.

3. Пробуджуйте у студентів інтерес до знань. Створюйте можливості відчувати радість успіху в навчанні.

4. Навчіться володіти собою! Утримуйтесь від непотрібних зауважень. Не вдавайтесь до погроз, особливо тих, які практично не можна застосувати.

5. Пам'ятайте: нетактовність — одна з найважливіших ознак професійної непридатності. Відмовтеся від примусу, не привчайте студентів до сорому і покарань.

6. Важливим документом для оцінювання ваших можливостей та результатів праці має стати ваш щоденник педагогічних спостережень.

7. Оцініть власну поведінку в складних психолого-педагогічних ситуаціях. Чи можете ви легко подолати власне роздратування через погано підготовлених або недисциплінованих студентів?

8. Готуючись до заняття, продумайте можливий процес спілкування зі студентами.

9. Контакт із аудиторією значною мірою залежить від ваших контактів з окремими студентами. Знаходьте час поспілкуватися зі студентами сам на сам.

10. Спробуйте висловити свої педагогічне доцільні переживання і передати їх учням у різних психологічних ситуаціях. Постійно намагайтеся виробляти в себе навички педагогічної імпровізації у спілкуванні зі студентами.

Що потрібно, щоб стати майстром педагогічної праці? Звичайно, знання, але обов'язково — добра душа, чуйне серце, любов до дітей і нестримне бажання присвятити їм своє життя

А. Дістервег

120. ІЗ КНИГИ Ш. АМОНАШВІЛІ «ЄДНІСТЬ МЕТИ»

КЛЯТВА ВЧИТЕЛЯ

Я, вчитель кінця ХХ століття², глибоко усвідомлюю свою відповідальність перед нашим майбутнім суспільством, перед Державою, перед Людьми: мій найвищий обов'язок у тому, щоб кувати щастя кожного мого учня, всього суспільства, сприяти процвітання і розвитку життя на Землі.

На виконання свого високого покликання присягаюся бути завжди взірцем Нової Людини для своїх учнів, нести їм свою переконаність, моральність, знання.

Клянуся стати для своїх учнів старшим другом, надією та опорою, пишатися своєю професією.

Клянуся постійно шукати в кожному учневі індивідуальні багатства його душі, спиратися на них, розвивати їх.

Клянуся боротися за добре ставлення до дитини усіх дорослих, що її оточують.

Клянуся завжди, навіть за найскладніших обставин, залишатися оптимістом у ставленні до кожного учня, боротися за нього, виявляти терпіння, очікуючи результатів своїх педагогічних зусиль.

Клянуся постійно підвищувати власний професійний рівень, у своїй педагогічній діяльності використовувати досягнення науки, передовий досвід колег, виявляючи творчість; боротися проти відсталості, рутини і бездушності в школі.

Жити, як вчити, і вчити, як жити.

Г. Сковорода

121. П'ЯТЬ СХОДИНОК ЩАСТЯ

За етикою щастя — це стан задоволеності життям. Існує п'ять рівнів щастя.

- Перший, з погляду етики, — найнижчий — радість від самого перебування на землі. Радість від краси весняної зелені чи осіннього листа, свіжості вітру, річкової води чи запаху снігу.
- Другим рівнем щастя етика вважає матеріальний достаток.
- Третій рівень — спілкування, дружба, кохання в усій розмаїтості їх проявів.
- Четвертий рівень — творчість. У процесі творчості мобілізуються наші внутрішні можливості. Це і радісно, і приємно, і болісно.
- П'ятий, найвищий рівень щастя — робити щасливими інших, поліпшувати й удосконалювати навколишнє життя.

Щасливим є справжній учитель, якого люблять учні і яким він віддає свій час, талант і душу.

²Цитується за книгою, виданою 1987 р.

Бесіду слід вести так, щоб кожний зі співбесідників мав для себе користь, набуваючи більше знань.

Піфагор

122. ВАЖЛИВІСТЬ І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

1. Дейл Карнегі довів, що лише 15 % фінансового успіху залежить від технічних знань спеціалістів, решта 85 % — від культури спілкування.

2. В американській фірмі «Дженерал моторз» забороняється робити конструкторам зауваження або псувати їм настрої іншим способом.

3. Японські психологи встановили, що на продуктивність праці величезною мірою впливає настрої. Якщо начальник цеху похмурий, не усміхається під час спілкування з робітниками, йому загрожує звільнення.

4. Російський учений С. Тихомиров довів, що поганий настрої знижує продуктивність розумової праці на 70 %.

5. Пам'ятайте, що до численних розлучень молодих сімей призводить елементарне невміння спілкуватися.

Якщо ви вважаєте, що вже достатньо оволоділи етикою взаємовідносин і культурою спілкування, спробуйте дати відповіді на такі запитання:

1. Як визначити морально-психічний стан іншої людини?

2. Які головні риси «інфраструктури особистості»?

3. Які є способи і прийоми запобігання нервовим зривам і стресовим ситуаціям?

4. Як ви розумієте поняття «Етична культура керівника навчального закладу»?

5. Що викладаєте у поняття «Особистісно-професійні якості керівника навчального закладу»?

Мистецтво виховання включає насамперед мистецтво говорити, звертатися до людського серця.

В. Сухомлинський

123. ЯК СТАТИ ПРИЄМНИМ СПІВРОЗМОВНИКОМ?

1. Виявляйте інтерес до співрозмовника. Не будьте байдужим.

2. Навчіться посміхатися. Посмішка — це мистецтво спілкування.

3. Звертайтеся до співрозмовника на ім'я — це дуже приємно людині.

4. Будьте уважним слухачем.

5. Дайте людині відчуття її значущість і робіть це щиро. В кожному з нас є щось добре.

6. Підкресліть цікаву думку співрозмовника, влучно сказане слово.

7. Намагайтеся зробити людину кращою в її власних очах

8. Удосконалюйте свої перцептивні здібності. Навчіться за виразом обличчя, очей проникати в душу співрозмовника, розуміти його.

9. Будьте доброзичливими, уважними і милосердними. Не робіть людям того, чого ви не побажали б собі.

10. Завжди пам'ятайте слова Мішеля Монтеня: «Тому, хто не опанував науку добра, будь-яка інша наука завдає лише шкоди».

124. ПОСТАВТЕ СОБІ ОЦІНКУ ЗА ... ПОВЕДІНКУ

Тест

Спробуйте подивитися на себе збоку, скласти невеличкий «іспит», який пропонують польські спеціалісти. На кожне запитання потрібно відповісти «так» чи «ні». Єдина рекомендація — будьте відверті з собою до кінця!

1. Люди не повинні вперто і наполегливо обстоювати свої переконання щоразу, коли хтось висловлює протилежну думку.

2. Справжній керівник вимагає, щоб його підлеглі завжди діяли в інтересах загальної справи, навіть якщо вони цього й не бажають.

3. Якщо колега запросив вас на відкрите заняття, а ви запланували на цей час візит до стоматолога, потрібно вигадати поважну причину для відмови, але не ризикувати образити ближнього, повідомляючи йому справжню причину.

4. Патріот свого ЗВО намагається допомагати всім колегам, які звертаються до нього за допомогою.

5. Краще, коли інші залежать від вас, а не ви залежите від інших.

6. Ви обговорюєте з колегами свої захоплення, не замислюючись над тим, чи цікавить це співрозмовників.

7. Майже щохвилини протягом дня вас уважно оцінюють студенти і колеги.

8. Ви переконані: вас поважають за те, що ви ніколи не дозволяєте іншим глузувати над собою.

9. Зустрічаючись із батьками своїх вихованців, викладач має бути дотепним, товаришким і привабливим, аби справити на них добре враження.

10. Помічаючи помилки у висловлюваннях колег, ви не забуваєте їх виправляти?

11. Перебуваючи на кафедрі, ви завжди намагаєтесь поводитися так, щоб не виділятися з компанії.

12. Ви повинні завжди допомагати колегам, тому що у майбутньому вам може знадобитись їхня допомога.

13. Якщо вас знайомлять з колегою, а ви не розчули ім'я, чи попросите ви його повторити?

14. Коли на кафедрі розповідають анекдот, який ви вже чули, все ж потрібно бути ввічливим і посміятися разом з усіма.

15. Спілкуючись з розумними людьми, не забувати віддавати їм належне, підкреслюючи їхні чесноти.

16. Ви прагнете здаватися незворушним навіть тоді, коли вам хочеться поплакати чи розсміятися.

17. Викладач має бути на роботі завжди гранично зосередженим і мобілізованим, аби не давати навколишнім приводів для кепкування.

18. Якщо на кафедрі обговорюють плітки, краще зупинити оповідача.

19. Справжній професіонал не повинен соромитися демонструвати свої найкращі якості за кожної нагоди.

20. Не варто надто часто допомагати іншим, бо небагато людей відплатять вам тим самим.

За кожну ствердну відповідь нараховуйте собі 5 балів. Підрахуйте загальну суму. Що вища оцінка, то більше у вас підстав вважати себе авторитетною людиною. (85-100 балів — «відмінно»; 75-80 балів — «добре»; 65-75 балів — «задовільно»; 50-60 балів — «незадовільно».)

125. ЛЕКТОР, ЯКИЙ ХОЧЕ БУТИ ЗАВЖДИ ПОПЕРЕДУ

Тест

1. Обравши мету, ви досягаєте її безкомпромісно?
2. Чи часто ви буваєте незадоволені досягнутими результатами?
3. Чи почуваєте ви себе перевтомленими, на межі виснаження?
4. Чи не перенапружуєтесь ви на роботі?
5. Чи відчуваєте ви потребу в плануванні життя на перспективу?
6. Чи дуже вас дратує, коли на шляху здійснення ваших робочих планів виникають перешкоди, через які доводиться щось змінювати або гаяти час?
7. Чи дошкуляє вам зайва вага?
8. Чи високий у вас тиск?
9. Чи високий вміст цукру у вашій крові?
10. Чи не забагато у вас холестерину?
11. Чи часто ви переносите на ногах недугу?
12. Чи є у вас час для відпочинку?
13. Чи відчуваєте ви тривогу, про яку ніколи нікому не розповідаєте?
14. Чи є у вас час для занять спортом, туризмом?
15. Ви палите?

На запитання відповідайте «так» або «ні». «Так» — 1, «ні» — 0 балів. Підрахуйте кількість ствердних відповідей.

(0-3 бали — у вас усе в нормі; 4-5 балів — ваші успіхи непогані, але будьте обережні, бо належите до групи ризику; 5 і більше балів — поставтеся до себе критично, постарайтесь змінити стиль свого життя).

Потреба у самовизначенні виявляється у підлітків в підвищеному інтересі й повазі до себе, прагненні відстояти власну думку, захиститися від грубоців у стосунках з ним взаємною брутальністю, але в жодному разі не мовчазною покірливістю.

М. Рибакова

126. ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ВИКЛАДАЧАМИ І СТУДЕНТАМИ

(за М.М. Рибаковою)

1. Невміння педагога прогнозувати поведінку студента, його роздратування і прагнення усунути «перешкоду» будь-якими засобами.
2. Прагнення викладача зберегти свій соціальний статус.
3. Оцінка викладачем не окремого вчинку студента, а його особистості загалом.
4. Суб'єктивне сприйняття вчинку студента і недостатня поінформованість про його мотиви, риси особистості, умови життя.
5. Поспішність із покаранням студентів (адже, на думку частини викладачів, певна суворість не завадить).
6. Особистісні риси та нестандартна поведінка окремих студентів у емоційно-особистісних взаєминах із викладачами.
7. Особистісні риси викладача (дратівливість, грубість, помста, самовдоволеність, безпорадність та ін.).
8. Відсутність педагогічних здібностей, інтересу до викладацької діяльності, невдоволення соціально-побутовими умовами життя, несприятливий клімат у педагогічному колективі.

*Як будеш рідної землі триматися, то
будеш від неї сили набиратися.*

127. ПОРАДИ МОЛОДИМ ВИКЛАДАЧАМ

1. Будьте оптимістами! Педагогіка - наука оптимістична, песимістичний лише дилетантизм.
2. Не забувайте найголовнішого: студенти - парадоксальні, часом алогічні.
3. Ми самі є причиною всього, що відбувається навколо нас, хоча потім нерідко скаржимося, що це не те, чого ми хотіли
4. Як спілкуватися з батьками? Так само, як і з дітьми. Дорослі - ті самі діти, тільки дуже втомлені.
5. У стосунках з адміністрацією найоптимальнішою є така тактика: погоджуйтесь абсолютно з усім, що вам радитимуть чи наказуватимуть, проте робіть лише те, що вважаєте за потрібне. Не рвітьсЯ до високого крісла, адже начальника легко звільнити з посади, а вчителя важко.
6. Пам'ятайте, що вирішальне значення для подальшої педагогічної діяльності має перша поява в аудиторії, перші лекції, перше знайомство зі студентами.
7. Якщо ви спочатку дасте студентам волю, а потім їх притиснете, - вони вас не любитимуть; якщо, навпаки, спершу притиснете, а потім дасте волю, - вони вам будуть вдячні.
8. Умійте відчувати радість від спілкування з дітьми.
9. Віддавайте своє тепло, ласку не тим, хто на них напрошується або хто вам більше до вподоби, а тим, кому це найнеобхідніше.
10. Якщо ви вагаєтесь, як вчинити, не поспішайте: краще ретельно обміркуйте свій майбутній крок.
11. Викладач завжди має бути у доброму настрої. Пам'ятайте відомий вислів Козьми Пруtkова і Дейла Карнегі: "Якщо хочеш бути щасливим - будь ним!"
12. Не забувайте: виховувати можна навіть тоном, яким ви вітаєтесь.
13. Чимало викладачів розвивають бурхливу діяльність, проте забувають думати. Пам'ятайте: думати - ваш головний обов'язок.
14. Намагайтеся за можливості довідатися, якими ваші вихованці були раніше, як вони поводитися, як жили.
15. Хваліть себе тричі на день: уранці, вдень і ввечері. Застосовуйте магічну формулу самопереконання: "Я - досконалий викладач, студенти мене слухають, колеги поважають, адміністрація любить". І намагайтеся відповідати їй своїми справами.

Конфлікт між педагогом і дитиною, між педагогом і колективом - велика біда для школи... думайте про дитину справедливо - і конфліктів не буде... вміння уникати конфлікту - одна з рис, які за

128. ПОРАДИ ВИКЛАДАЧУ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

(за М.М. Рибаківною)

1. Разом із педагогічною освітою викладач не одержує гарантії завжди бути правим у взаємодії зі студентами. Нетактовність — один з найважливіших проявів професійної непридатності.
2. Завжди пам'ятайте: заняття — не найкраще місце для з'ясування стосунків.
3. Викладач повинен уміти організувати колективну навчальну діяльність студентів різного віку.
4. Викладач повинен добре знати студентів, їхні вікові та індивідуальні особливості й знаходити різноманітні форми взаємодії з ними. Намагайтеся називати студента на ім'я, навіть тоді, коли ви гніваєтесь на нього.
5. Викладач має добре знати «важких» студентів та тих, хто погано навчається з його предмета, виявляти до них увагу, вчасно надавати допомогу в засвоєнні навчального матеріалу.
6. Не можна карати студентів за поведінку поганими оцінками — це призведе до зниження інтересу до предмета й до особистісного конфлікту.
7. Будьте вимогливими, й навіть за незначних успіхів студентів щедрими на похвалу. Дотримуйтесь правила: студента краще похвалити, ніж покарати. Хвалити слід у присутності колективу, а зауважувати наодинці.
8. У разі виникнення конфліктної ситуації, слід своєчасно зупинитися, не вживати різких слів, не підкреслювати негативних якостей студента, не дорікати за особисті негаразди, не висміювати перед одногрупниками.
9. Не допускайте конфлікту зі студентами, а якщо він все ж таки виник, не затягуйте його, а йдіть на розумний компроміс, не звертаючись за допомогою до колег і керівників ВНЗ.
10. Не слід називати прізвищ студентів під час аналізу письмових і практичних робіт, виставляючи напоказ їхні помилки і прорахунки. Це нетактовно.

129. СХЕМА АНАЛІЗУ ЗАНЯТТЯ

Лектор _____ (П.І.П.)

Навчальна дисципліна _____

Тема лекції _____

Дата _____

Слухач курсу, потоку _____

Шановний слухачу! З метою вивчення і узагальнення думок про науково-методичний рівень викладання просимо вас дати свою неупереджену оцінку якості прослуханої вами лекції.

Вказані в анкеті якісні характеристики лекції оцінюються за 9-ти бальною шкалою: найвища оцінка - 9 балів, найнижча - 1. Підписувати анкету не обов'язково.

№	Якісна оцінка лекції	Оцінка
1	Новизна та актуальність теми лекції, її значущість для вашої практичної діяльності	
2	Організаційно-методичний аспект, активізація уваги і адаптація до лектора, послідовність, доступність і наочність викладення.	
3	Рівень розкриття лектором суті понять, явищ і процесів, глибина аналізу, спирання на нове, обґрунтованість висновків і узагальнень	
4	Мова викладання (ясність, правильність, логічність, образність, емоційність, сприйняття).	
5	Вплив лекції на поповнення ваших знань з предмету, результативність її сприйняття і розуміння.	

Ваші зауваження і побажання лекторові _____

130. АНКЕТА «ВИКЛАДАЧ ОЧИМА СТУДЕНТА»

Українська академія зовнішньої торгівлі

кафедра _____

викладач _____ (П.І.П.)

спеціальність _____, курс _____, група _____

№ п/п	Якість діяльності викладача	Оцінка
1	Чи було вам цікаво слухати лекції з даного курсу?	
2	Як ви розумієте основні положення, які викладалися в лекції?	
3	Як тісно, на вашу думку, лекційний курс був пов'язаний з іншими формами навчання (практичними, консультаціями)?	
4	Чи задоволені ви наочністю викладення матеріалу за допомогою дошки, технічних засобів, наочного приладдя?	
5	Як ви оцінюєте темп викладення лектором матеріалу, що читається?	
6	Яке значення, на вашу думку, має даний курс для вашої майбутньої спеціальності?	
7	Чи вільно, на вашу думку, викладався матеріал лекції?	
8	Як ви вважаєте, чи з захопленням читав викладач свої лекції?	
9	Чи завжди, на вашу думку, лектор знаходив контакт з аудиторією?	
10	Який, на вашу думку, рівень культури мови викладача, його ерудиції?	
11	Яке, на вашу думку, ставлення викладача до студентів?	
12	Чи об'єктивний, на вашу думку, викладач в оцінці знань студентів?	
13	Який вплив на формування ваших поглядів і світогляду вчинили лекції з даної дисципліни й сам лектор?	

(Кожна якість чи параметр оцінюється за 100-бальною шкалою).

1. Бахтіярова Х.Ш «Інтегративний підхід у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання// Professional Pedagogics:Том 1, № 22 (2021): <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1> <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.143-150>.
2. Бахтіярова Х.Ш, Романова Г. М. Дидактичне проектування як умова набуття педагогічного досвіду майбутніми інженерами-педагогами.//Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка Вип. №12.– К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2020 .С.6-8/ (0,6 д. Doi:<https://doi.org/10.17721/2415-3699.2020.12.01>
3. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
4. Веб-квест у професійному навчанні: методичні рекомендації для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів : метод. рек. / Герлянд Т. М., Кулаласєва Н. В., Пашенко Т. М., Романова Г. М., Романов Л. А.; за заг. ред. Т. М. Герлянд. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. 141 с. URL : https://ivet.edu.ua/images/ndr/products/0116U004143/3_%D0%92%D0%B5%D0%B1-%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_%D1%83_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 26.01.2022).
5. Гладуш В. А., Г. І. Лисенко Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. Д. : Акцент, 2014. 416 с.
6. Гончарено С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
7. Гончарено С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські береги, 2012. 192 с.
8. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
9. Завгородня Т. К., Прокопів Л. М., Стражнікова І. В. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник, Івано-Франківськ, 2014. 160 с.
10. Інноваційні технології навчання Навч посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів/Кол. авторів; відп. ред..Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред.. Арістова А.В. –К.НТУ, 2016.-172 с.
11. Кулаласєва Н. В. Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до розроблення та застосування проектних технологій професійного навчання: тренінг курс: навч. посібник / Аніщенко В. М., Кулаласєва Н. В., Романова Г. М., Пашенко Т. М., Шимановський М. М. та ін.; за заг. ред. Г. М. Романової. Київ: ІПТО НАПН України, 2018. 190 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/718065/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8_.pdf (дата звернення: 26.01.2022).
12. Кулаласєва Н. В. Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг-курс: навч. посібник / В. М. Аніщенко, М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, Н. В. Кулаласєва, М. М. Шимановський та ін. ; за заг. ред. Н. В. Кулаласєвої. Житомир: Полісся, 2018.180 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/712110/1/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_.pdf (дата звернення: 26.01.2022).

13. Кулалаєва Н. В. Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах: монографія / Аніщенко В. М., Артюшина М. В., Герлянд Т. М., Кулалаєва Н. В., Пашенко Т. М. та ін.; за заг. Ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: полісся, 2019. 208 с. URL : <https://ivet.edu.ua/repozytarii/produksiia-ndr/302-products-0116u004143/951-teoriia-i-praktyka-proektnoho-navchannia-u-profesiino-tekhnichnykh-navchalnykh-zakladakh-elektronnyi-resurs> (дата звернення: 26.01.2022).
14. Кулалаєва, Наталя Валеріївна (2018) SWOT-аналіз упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка (15). стор. 54-60. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711087/> (дата звернення: 26.01.2022).
15. Кулалаєва Наталя, Гайдук Ольга. Забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання: європейський досвід. *Професійна педагогіка* /1(24)2022, ст. 71–80. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.71-80> (дата звернення: 26.01.2022).
16. Кулалаєва Наталя, Гайдук Ольга. Методична система професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з елементами дуальної форми навчання. *Професійна педагогіка* /1(22)2021, ст. 96–103. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.96-103> (дата звернення: 26.01.2022).
17. Кулалаєва Наталя, Гоменюк Дмитро (2020) Технологія розвитку соціального партнерства в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дуальної форми навчання. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : № 3 (20). ЖЖКТГВ «Полісся» ЖОР. URL : <https://jmls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/581/655> (дата звернення: 26.01.2022).
18. Методичні вказівки до проходження педагогічної практики здобувачами вищої освіти iv курсу денної форми навчання спеціальності 015 Професійна освіта(за спеціалізаціями)», спеціалізація 015.38 «Професійна освіта (транспорт)» / укладачі проф. Бахтіярова Х.Ш., ас. Середіна І.А./ за загальною редакцією докт. пед. наук., професора Романової Г.М. : НТУ, 2020. –46с.
19. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Педагогічна майстерність та інноваційні технології» для магістрів денної форми навчання спеціальності 015 «Професійна освіта (транспорт)». / укладач проф. Бахтіярова Х.Ш., К. : НТУ, 2019. – 72с.
20. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Основи педагогіки, включаючи педагогічну практику та методику викладання» для студентів –магістрантів усіх спеціальностей автомеханічного та дорожньо-будівельного факультетів.)». / укладач проф. Бахтіярова Х.Ш., К. : НТУ, 2019.- 48.
21. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практич. посіб. / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: «Полісся», 2019. 304 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718500/> (дата звернення: 26.01.2022).
22. Основи психології та педагогіки: навч. посіб./ Х.Ш.Бахтіярова, С.В.Волобуєва, А.В.Арістова, С.Д.Уренева.-К.:НТУ2008.-256с.
23. Плани і методичні поради до семінарських занять з курсу “Педагогіка та методика викладання у вищій школі” для магістрів усіх спеціальностей” / Укладачі : проф.Бахтіярова Х.Ш., ас. Середіна І.А/ За загальною редакцією докт. пед. наук., професора Романової Г.М. – К. : НТУ, 2020. – с.
24. Про вищу освіту: закон України. Законодавство України / верховна рада України.

- Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 26.01.2022).
25. Про освіту: Закон України. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.01.2022).
26. Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг-курс: навч. посібник / [В.М.Аніщенко, М.В.Артюшина, Т.М.Герлянд, Н.В.Кулалаєва, М.М. Шимановський та ін.]: за заг. Ред. Н.В.Кулалаєвої.- Житомир: «Полісся», 2018.-180с.
27. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 564 с.
28. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
29. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.
30. Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Методологія педагогічного дослідження [текст] : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 440 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	2
ТЕМА 1. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	3
1. СУТНІСТЬ ПРЕДМЕТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	3
2. СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК	3
3. ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ	4
4. РІВНІ ІЄРАРХІЇ МЕТОДОЛОГІЙ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	4
5. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	5
6. СУТНІСТЬ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКРЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ	6
7. МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	6
8. СТРУКТУРА ТА ЛОГІКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	7
ТЕМА 2. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	8
9. СТРУКТУРА СИСТЕМИ ОСВІТИ	8
10. СУБ'ЄКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	8
11. СТРУКТУРА СТУПЕНЕВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	9
12. НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ	9
13. ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	10
14. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	11
15. ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ	12
16. ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА ПРИНЦИПИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	13
17. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	14
18. НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	15
ТЕМА 3. СИСТЕМА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	16
19. СКЛАДНИКИ СИСТЕМИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	16
20. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	16
21. ЗАКЛАДИ ФАХОВОЇ ПЕРЕД ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	18
ТЕМА 4. СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ	19
22. ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА	19
23. ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	21
24. ПРОЄКТНЕ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	22
ТЕМА 5. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ. ТВОРЦІ НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ	27
25. ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ	27
26. ЮРІЙ ДРОГОБИЧ	28
27. ЙОГАНН ГЕНРІХ ПЕСТАЛОЦЦІ	29
28. ФРІДРІХ АДОЛЬФ ВІЛЬГЕЛЬМ ДІСТЕРВЕГ	30
29. КОСТЯНТИН ДМИТРОВИЧ УШИНСЬКИЙ	31
30. АНТОН СЕМЕНОВИЧ МАКАРЕНКО	31
31. ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ	32

32. НАРОДНА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ	33
33. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	34
ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ЦІЛІСНА СИСТЕМА	35
34. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ	35
35. ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	35
36. КОДЕКС ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВАННЯ	36
37. НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ	37
38. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ	37
39. СИСТЕМА САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	38
40. СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ САМОВИХОВАННЯ	38
41. КРИТЕРІЇ ВИХОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ	39
42. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ	40
43. МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ	40
44. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ	41
45. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ	41
46. ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ	42
47. ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	42
48. ПРАВОВА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ	43
49. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ	43
50. ЗМІСТ ОСВІТИ	44
51. СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	44
52. СКЛАДНИКИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	45
53. КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	45
54. СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	46
55. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ЯК ДИДАКТИЧНА СХЕМА	46
56. ТАКСОНОМІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ Б. БЛУМА	47
57. ТЕОРІЯ ГОВАРДА ГАРДНЕРА МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ	48
58. СТИЛІ НАВЧАННЯ	48
59. ГОЛОВНІ ЕТАПИ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ	49
60. ФУНКЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	49
61. РУШІЙНІ СИЛИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	50
62. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	51
63. ГОЛОВНІ ЧИНИКИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ	52
64. ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ	53
ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	54
65. ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	54
66. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	54
67. АКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ	55
68. ЛЕКЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	55
69. СТРУКТУРА КОМБІНОВАНОЇ ЛЕКЦІЇ	56
70. ВИМОГИ ДО СУЧАСНОЇ ЛЕКЦІЇ	56

71. ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ДО ЛЕКЦІЇ	57
72. СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ	57
73. СТРУКТУРА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ	58
74. ДИСКУСІЯ НА НАВЧАЛЬНОМУ ЗАНЯТТІ	59
75. ПІДГОТОВКА ДО ДИСКУСІЇ	59
76. СТРУКТУРА ДИСКУСІЇ	60
77. ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА ДИСКУСІЇ	60
78. ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВЕДЕННЯ БЕСІДИ ЧИ ДИСКУСІЇ	61
79. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	61
80. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	62
81. КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ (за Ю.К. Бабанським)	62
82. МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	63
83. ФУНКЦІЇ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	63
84. МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	64
85. ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	64
86. ВИМОГИ ДО СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	64
87. ВИМОГИ ДО НАОЧНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	65
88. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ МЕТОДІВ ВИПАДКІВ (CASE) ТА СИТУАЦІЙ (SITUATION) (за Г.О. Ковальчук)	65
ТЕМА 7. ВИДИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	66
89. ПРОГРАМОВАНЕ НАВЧАННЯ	66
90. ГОЛОВНІ ОЗНАКИ ПРОГРАМОВАНОГО НАВЧАННЯ	66
91. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ПРОГРАМОВАНОГО НАВЧАННЯ	66
92. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ	67
93. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ	67
94. ПРОБЛЕМНИЙ ВИКЛАД ЗНАЇ	67
95. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ	68
96. КЛАСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІГОР	68
97. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВИХ ІГОР	69
98. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ РИСИ ДІЛОВИХ ІГОР	69
99. СТРУКТУРА ОДНОГО НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ (за проф. А.М. Алексюком)	69
100. ПОЗИТИВНІ І НЕГАТИВНІ РИСИ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ	70
101. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З КУРСУ ПЕДАГОГІКИ	70
ТЕМА 8. КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	71
102. ВИДИ КОНТРОЛЮ НАВЧАННЯ У ЗВО	71
103. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ	71
104. СТРУКТУРНА СХЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ	72
ТЕМА 9. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	73
105. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ВИКЛАДАЧА	73
106. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА	73
107. ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	73
108. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА	74
109. ВИДИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ	74
110. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ	75

111. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ	75
112. СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	76
113. МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ	77
114. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛІВ КЕРІВНИЦТВА (за Н.Л. Коломінським)	77
115. СТРУКТУРА І ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА	78
116. ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ	78
117. SOFT SKILLS ЯК НЕВІД'ЄМНІ СКЛАДНИКИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА	79
118. ОЦІНКА СТИЛЮ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА	80
119. ПОРАДИ ДОСВІДЧЕНОГО ВИКЛАДАЧА	80
120. ІЗ КНИГИ Ш. АМОНАШВІЛІ «ЄДНІСТЬ МЕТИ» КЛЯТВА ВЧИТЕЛЯ	81
121. П'ЯТЬ СХОДИНОК ЩАСТЯ	81
122. ВАЖЛИВІСТЬ І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ	82
123. ЯК СТАТИ ПРИЄМНИМ СПІВРОЗМОВНИКОМ?	82
124. ПОСТАВТЕ СОБІ ОЦІНКУ ЗА ... ПОВЕДІНКУ. ТЕСТ	83
125. ЛЕКТОР, ЯКИЙ ХОЧЕ БУТИ ЗАВЖДИ ПОПЕРЕДУ	84
126. ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ВИКЛАДАЧАМИ І СТУДЕНТАМИ (за М.М. Рибаквою)	84
127. ПОРАДИ МОЛОДИМ ВИКЛАДАЧАМ	85
128. ПОРАДИ ВИКЛАДАЧУ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ (за М. М. Рибаквою)	86
129. СХЕМА АНАЛІЗУ ЗАНЯТТЯ	87
130. АНКЕТА «ВИКЛАДАЧ ОЧИМА СТУДЕНТА»	88
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	89
ЗМІСТ	92

